

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.

25e jaargang nr. 4

15 juli 1996

Stichter: Gaston Hebbelynck †

Voorzitter: Hugo Collumbien

Onder-Voorzitter en Penningmeester: André Verbeke

Secretaris: Mevr. Angèle Eggermont, Maïssstraat 235, 9000 Gent

Archief en ruildienst: Idem.

Redactie-Adres: Lijnmolenstraat 149, 9040 Sint-Amandsberg - Gent

Administratie: Koggestraat 14 - 9000 Gent

Postrekening: 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring Gent,
9000 Gent

Lidgeld: 400 fr. per jaar. Steunende leden: 600 fr. per jaar. Beschermleden:
1000 fr. per jaar. Buitenland: 200 fr. extra voor portkosten

INHOUD

- Kanunnik Petrus Jozef Triest, stichter en organisator. 170
 - Inventaire Archéologique: De Crypte van het Geeraard Duivelsteen. 182
 - Filips de Goede. 184
 - De Stam Audenaerde: Robert van Audenaerde. 187
 - Nabur Martins, de belangrijkste Gentse schilder uit het midden der
15e eeuw. 190
 - Enkele gegevens over de Nationale Militie van 1816 tot 1820 m.b.t.
de stad Gent. 202
 - Gensche Woorde en Uitdrökkijnge. Deel XXX. 213
 - Gentse Memoriedagen: 23 en 24 Februari. 217
 - Een gedenksteen in het gewezen Klooster van Deinze. 220
 - Gent elders ontmoet. 222
 - Bibliografie. 222
 - Vraag en Antwoord. 223
 - Lezers schrijven ons. 223
 - Gênsche Prâot. 226
-

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten: in het Documentatiecentrum voor
Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-
Amandsberg: elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feestdagen);
Gesloten in juli en augustus. Bibliothecaresse: Mevr. A. Eggermont.

Verantwoordelijke uitgever: Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149, 9040
Sint-Amandsberg - Gent.

KANUNNIK PETRUS JOZEF TRIEST, STICHTER EN ORGANISATOR

INLEIDING

160 jaar geleden overleed in Gent Kanunnik Petrus Jozef Triest. Van 1805 tot aan zijn dood in 1836 verbleef hij in Gent en heeft hij zich ontpopt als een verdediger van de armen, een organisator van ziekenzorg, een stichter van congregaties. De zieken- en armenzorg in Gent zou er anders hebben uitgezien indien Triest hier niet was gepasseerd. Niet minder dan vier congregaties heeft hij gesticht die alle heel nauw met Gent verbonden waren en zijn: de Zusters van Liefde (o.a. in de Molenaarsstraat), de Broeders van Liefde (o.a. in de Stropstraat), de Broeders van Sint-Jan-de-Deo (in het huidige Sint-Jan-de-Deo-ziekenhuis als Broeders Hiëronymieten) en de Zusters Kindsheid Jesu (o.a. in de Nederpolder).

Als lid van de Gentse Commissie van de Godshuizen en het Bureau van de vondelingen heeft Triest in de post-revolutionaire tijd echt baanbrekend werk verricht. Aan de Bijlokehof werd in 1960, als herdenking van zijn 200 jaar geboorte, een eenvoudig monument opgericht. Deze Gentse filantroop zou een groter standbeeld mogen hebben, al zijn de liefdewerken die hij opstartte het mooiste beeld dat we van hem tot op vandaag mogen bewaren.

Graag bieden wij hierbij een levensschets aan.

In Gent kunt u op twee plaatsen meer over Triest vernemen:

- bij de Zusters van Liefde in de Molenaarsstraat, waar zijn sterfkamer nog is bewaard;
- in het museum Dr. Guislain, waar een ganse afdeling aan hem is gewijd.

EERSTE LEVENSJAREN (1760-1772)

Petrus Jozef Triest werd geboren te Brussel op 30 augustus 1760, als negende kind in een rij van veertien, waarvan er reeds drie overleden waren vóór zijn geboorte en waarvan er nog twee vroeg zullen sterven na zijn geboorte. Zijn moeder Cecilia Mello was verwant met een van de zeven geslachten die Brussel zouden gesticht hebben. Vader Jan Triest was smid en werd naderhand deken van de gilde der grafsmeden. Bij zijn overlijden zou hij een twintigtal huizen in bezit gehad hebben, waarvan twee zeer aanzienlijke in het centrum van Brussel, zodat we van een welstellende familie kunnen spreken.

Daags na zijn geboorte werd hij gedoopt en kreeg hij de voornaam van zijn peter Petrus Jozef Tollenaers. Zijn meter was Catharina Vermunt, een begijn van het Groot Begijnhof te Brussel.

In de onmiddellijke buurt van de ouderlijke woning was er een "*Simpelhuys*" - ook het "*St.-Janshospitaal*" genoemd - waar geesteszieken werden onderge-

I. Kanunnik P.J. Triest. Portret geschilderd door Charles Piqué.

bracht. Hoogstwaarschijnlijk kon de jonge Triest de kreten van de opgenomen zieken opvangen.

De kinderen van de familie Triest werden in het Nederlands opgevoed, terwijl ze op school al vroeg Frans leerden.

STUDIEPERIODE (1772-1786)

Na zijn eerste communie werd Triest met zijn broer Emmanuel ingeschreven in het Jezuïetencollege St.-Michiels in Brussel, waar hij tijdens het schooljaar 1772-1773 in de voorbereidende afdeling of de "*Rudimenta*" zat. De voertaal

op het college was Latijn. Het volgend schooljaar kon niet meer worden aangevangen, daar de Jezuïetenorde bij pauselijke bul van 10 augustus 1773 door Paus Clemens XIV werd opgeheven.

Wellicht volgde Triest privé-les of ging hij in de leer bij de Augustijnen, tot hij in 1776 werd ingeschreven in de Latijnse school in Geel. Deze school had geen internaat, zodat Triest zijn intrek moest nemen bij inwoners van Geel. Zijn oudste broer Jean-Jacques was eveneens in Geel op school geweest en was ingetreden bij de Premonstratenzers, samen met zijn jongere broer Jean-Baptist. Triest moet hier zeker getroffen zijn geweest door de gezinsverpleging van geesteszieken. De Stassart schrijft in zijn biografie dat Triest in zijn vrije tijd af en toe een gezin bezocht en met zijn eigen spaarcenten versnaperingen kocht om uit te delen aan de opgenomen patiënten.

In 1780 beëindigde hij zijn studies in Geel en vanaf oktober van dat jaar werd Triest student aan de "Faculteit der Artes" in Leuven, waar hij letteren, natuurlijke wetenschappen en wijsbegeerte studeerde.

Op 20 augustus 1782 werd hij als 19e van de 38 geproclameerd en op 30 oktober 1782 trad hij in het Groot Seminarie in Mechelen, waar ook zijn jongere broer sinds februari van dat jaar ingetreden was. Huleu, theoloog en overtuigd verkondiger van de godsvrucht tot het Heilig Hart met een sterke neiging tot het contemplatieve leven, was er voorzitter.

Er werd gebruik gemaakt van handboeken als de "*Navolging van Christus*", "*l'Introduction à la vie dévote*" van Franciscus van Sales, een eigen catechismus opgesteld door Huleu zelf - met uittreksels uit werken van Vincentius a Paulo -, de "*Pugna Spiritualis*" van Scupoli en de "*Aphorismen*" van Steyaert. Op 10 juni 1786 werden beide broers tot priester gewijd.

TRiest IN PAROCHIEDIENST (1786-1805)

Op het ogenblik van de wijding was er een teveel aan priesters, zodat de meesten moesten wachten om een benoeming te ontvangen. Op 26 oktober 1786 werd Triest dan toch aangeduid als een soort helper of zondagsonderpastoor bij Pastoor Snaegels in Blaasveld (10 km buiten Mechelen). In de week gaf hij cetechismus in een armenschool te Mechelen.

Vanaf 18 december 1788 werd hij co-adjutor in *O.-L.-Vrouw over de Dijle* waar hij zes maanden zou blijven. Daar diende hij 42 doopsels toe, waarvan vijf aan kinderen van ongetrouwde moeders. Voor vier van hen had hij juffrouwen gevonden die voor hun opvoeding wilden instaan.

Asse mocht Triest verwelkomen op 24 juni 1789, opnieuw als co-adjutor, waar hij al vlug de zieke pastoor Ringler diende te vervangen. De familie van de pastoor palmde echter de goederen van de parochie in. Triest verzette zich ertegen, maar werd toch in het ongelijk gesteld door de verkeerd ingelichte kardinaal.

Bij het overlijden van Ringler werd de zaak uitgeklaard. Een nieuwe pastoor werd benoemd en de taak van Triest zat erop. De *O.-L.-Vrouw-Hanswijk-parochie* te Mechelen werd zijn nieuw werkterrein.

We schrijven 26 oktober 1791. Tijdens de oorlog tussen Oostenrijk en Frankrijk werd in het college van de Dalscholieren een militair hospitaal opgericht. In 1795 brak er tyfuskoorts uit en de hele stad werd bedreigd. Ook Triest schakelde zichzelf in bij de verzorging van de zieken, tot hij op 16 april zelf geveld werd door de ziekte en tot 17 december werkloos bleef.

Actie en gebed

1797 werd een beroerd jaar voor de geestelijkheid: vanaf mei 1797 moesten alle priesters een belofte van trouw en gehoorzaamheid aan de wetten van de Franse Republiek uitspreken, en op 4 september 1797 de eed van haat aan het koninkdom en de anarchie. Triest weigerde, zoals vele anderen, deze eed af te leggen en moest dan ook onderduiken. Ondertussen werd hij op 28 augustus benoemd als pastoor van de *St.-Petersparochie in Ronse*, waar hij in het geheim werd aangesteld. Hij oefende er zijn priesterlijke functie dan ook in het geheim uit. Uit deze periode dateert ook zijn dagorde waaruit een grote evenwichtigheid blijkt en een trouw aan de voorgeschreven gebedsmomenten. Triest slaagde erin zijn druk leven te combineren met een intens gebedsleven. Een voorval dat geschiedenis schreef was de berechting van de echtgenote van de Franse brigadier Cotton. Net op het ogenblik dat Triest de ziekenzalving toediende, werd hij door Cotton op heterdaad betrapt. Deze was echter zo getroffen door de edelmoedigheid van Triest dat hij beloofde hem van dan af te beschermen.

Vanaf 20 februari 1800 kon Triest zich dan ook vrijer bewegen. Nog in 1800 richtte hij samen met de postambtenaar François Soudan een "*Wesehuys*" op, waarover in de registers te lezen staat: "*Het werkhuis van liefde begonst in 't jaar 1800 onder de bestieringe van de Eerweerde Heer Pastoor Triest van St.-Peters te Ronse*".

Kerkvrede en anti-klerikaliteit

Op 8 april 1802 werd het Concordaat tussen Paus Pius VII en Napoleon afgekondigd, wat resulteerde in kerkvrede en een herindeling van de bisdommen, waarbij Ronse ingelijfd werd bij het bisdom Gent. Zaterdag 15 mei 1802 was voor Triest een ware hoogdag toen alle kerken werden heropend in Ronse en hij op Hemelvaartsdag 27 mei zijn eerste openbare preek mocht houden:

"O, gelukkige dag, waarop ik voor het eerst mijn stem tot mijn lieve parochianen mag richten... Wat mij betreft, ik heb sinds lang aan mijn vijanden vergeven. Ik herhaal het voor u allen in het openbaar, dat ik ze uit de grond van mijn hart vergeef; ik geef hun de kus der ware broederliefde en wens geen andere wraak dan ze met God te kunnen verzoenen."

Daar de kerk van St.-Pieters erg gehavend was, werd besloten deze in de *St.-Maartensparochie* onder te brengen, waar Triest op 3 januari 1803 als pastoor werd aangeduid.

Hier werd Triest zeer populair, maar dit viel niet in de smaak van de anti-klerikale burgemeester Fostier die pogingen ondernam om Triest te laten verdwijnen. Zijn uiteindelijke doel was de parochie af te schaffen.

Toen Triest op 20 november 1802 en op 9 januari 1803 twee huwelijken kerkelijk had ingezegend vooraleer ze op het stadhuis wettelijk waren betekend, vond Fostier een reden om Triest aan te klagen; Triest werd op 2 februari in Gent ontboden bij de prefect, die de zaak doorgaf aan bisschop de Beaumont. Door verdere acties van Fostier besloot de bisschop dan toch Triest te verplaatsen naar Lovendegem. Dit moet een zware beslissing zijn geweest voor Triest, want we hebben van deze maand niets van hem teruggevonden. Toch wordt hij op 26 maart 1803 aangesteld als pastoor te *Lovendegem*.

Triest in Lovendegem en de stichting van de Zusters van Liefde

De toestand was er allesbehalve rooskleurig. In een brief kunnen we lezen: "*De drie hoofdzonden van mijn parochie, nl. dronkenschap, godslastering en onkuisheid zouden verminderen als er maar godsvrucht tot Maria ontstaat*".

Maar Triest bleef niet bij de pakken zitten, integendeel. Onmiddellijk bezocht hij alle families die in schrijnende armoede leefden.

Ondertussen rijpte in hem het plan een kloostergemeenschap op te richten. Hij stelde het voor aan de kerkmeesters en vroeg hen om elke maand zes Brabantse florijnen te geven. Een rijke dame, Juffrouw Limnander, stelde een klein huisje in de Appensvoordewijk ter beschikking en met de toestemming van Mgr. Falot de Beaumont stichtte Triest op 4 november 1803 samen met een groep eenvoudige meisjes een kloostergemeenschap. In mei 1804 verhuisde deze groep naar een "*onbewoond erf met negen differente woonsteden*" op de Kouter aan de Molendreve en stichtte er het "*Convent Onze-Lieve-Vrouw ter Engelen*". Op 2 juli van hetzelfde jaar spraken de eerste zusters er in het openbaar hun geloften uit, waarbij de congregatie van de Zusters van Liefde van Jezus en Maria officieel werd opgericht. Ondertussen was echter op 22 juni een decreet verschenen dat verbood verenigingen op te richten zonder keizerlijke goedkeuring. Op aanraden van de bisschop vroeg Triest daarom aan de Dochters van Liefde te Parijs om bij hen opgenomen te worden, wat ze echter weigerden.

Op 1 april 1805 bezocht de bisschop het kloostertje te Lovendegem en kwam op 29 mei terug in gezelschap van Prefect Faipoult en Burgemeester Dellafaille van Gent. Allen waren vol lof over het nieuwe initiatief en vroegen Triest om met zijn zusters naar de leegstaande Cisterziënzerinnenabdij Ter Haegen te gaan en er te zorgen voor de ongeneeslijk zieken.

Dit betekende tegelijkertijd het einde van het parochiewerk van Triest. Plichtsbewust kwam Triest op 30 juli 1805 met vier zusters en twee novicen naar Gent.

2. Kanunnik P.J. Triest. Lithographie Simoneau.

TRIEST IN DIENST VAN DE ARMENZORG TE GENT (1805-1836)

Meer dan dertig jaar heeft Triest zich volledig ingezet voor de bevordering van de armenzorg in Gent.

In juni 1806 reisde hij naar Parijs om de wettelijke goedkeuring van zijn congregatie te bekomen. Hij werd er ontvangen door de pauselijke legaat Kardinaal Capra en de minister van eredienst Portalis die op 25 juni de goedkeuring gaven. Als herinnering aan zijn reis bracht hij een relik mee van

de H. Vincentius a Paulo, patroonheilige van de congregatie samen met de H. Bernardus. Na de goedkeuring vond Mgr. de Beaumont het passend Triest te benoemen tot algemeen overste van de Zusters van Liefde (26 december 1806). Bij zijn aanstelling op 14 januari 1807 werd hij tevens benoemd tot erkanunnik van St.-Baafs.

De Hospitaalbroeders van de H. Vincentius

1807 werd het jaar van de expansie van de activiteiten van Triest. De prefect en de bisschop probeerden gezamenlijk de armenzorg in Gent te hervormen. Op 1 juli 1807 richtten ze het "*Comité d'ordre et d'économie*" op, waarvan Triest een der zes leden werd. Op 11 juli werd hij benoemd tot directeur van het burgerlijk hospitaal de Bijloke en op 12 december werd hij directeur van de kleine Godshuizen en tevens directeur van het Bureau voor vondelingen en verlaten kinderen. In de Bijloke werden ook oude mannen verzorgd. Het beheer was in handen van oud-franciscanerbroeder Theo Calluwaert en later van priester Ferin, die echter beiden de zaak niet aankonden. Triest werd op 12 december dan ook afdelingshoofd, maar vond er de toestand onverantwoord. In hem rijpte dan ook de idee om voor dit werk jongemannen te zoeken en reeds op 28 december 1807 startte hij met vijf eenvoudige jongemannen en noemde hen "*Hospitaalbroeders van de H. Vincentius*".

In de loop van 1808 liep het aantal leden op tot dertien, zodat Triest ermee instemde een tweede werk te aanvaarden, namelijk de zorg voor krankzinnigen en gestrafte militairen in het voormalige Alexianenklooster. Dit werd echter een grondige mislukking, zodat midden 1809 nog slechts twee broeders overbleven. Met de komst van een zekere Jozef Truyens werd eind juli opnieuw van start gegaan, echter weer niet voor lang, want in augustus verdween de zeer goed voorkomende Jozef Truyens met de kas. Triest was nu verplicht een derde maal te herbeginnen, deze keer met een oudere man, Simon-Jan De Noter, die op 21 november 1810 werd ingekleed en bij de geloftenaflegging op 26 november 1811 als Vader Bernardus de eerste overste werd van de vijf eerste broeders.

Ondertussen werden op 23 november 1809 de "*Regels voor de Broeders van de Heilige Vincentius*" door Mgr. de Broglie goedgekeurd.

De zorg voor geesteszieken

Met de Zusters van Liefde was Triest reeds in 1808 gestart met de zorg voor de vrouwelijke geesteszieken in het "*Vrouwenweeshuys of Zothuys*" te Gent. Op 30 september 1815 stuurde hij nog vier Broeders naar de kelders van het Gerard Duivelsteen om er te zorgen voor de mannelijke geesteszieken. De confrontatie met deze beide groepen van geesteszieken moet erg geweest zijn, want uit de toenmalige geschiedschrijving blijkt dat deze zieken geboeid zaten in kooien en sliepen op stro. Bij hun bevrijding leken ze dan ook totaal verwilderd en niet zonder gevaar voor hun verzorgers.

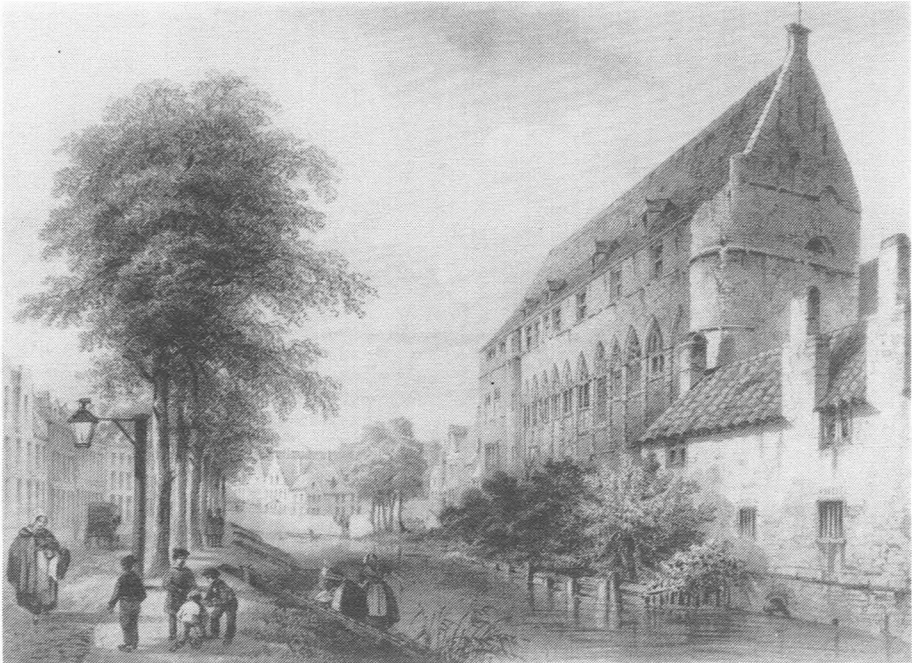

3. Het Hospitaal van de Bijloke.

Naast de caritatieve zorg was het voor Triest een grote bekommernis ook met de nodige deskundigheid de zorg te kunnen verlenen. Zo contacteerde hij in 1828 de jonge geneesheer Joseph Guislain die in 1825 met zijn werk *"Traité sur l'aliénation et les hospices des aliénés"* laureaat was geworden van de prijsvraag uitgeschreven door de Noordnederlandse Commissie voor Geneeskunde. Het gemeentebestuur aanvaardde het voorstel van Triest en benoemde Dr. Guislain tot hoofdgeneesheer van de beide Gentse krankzinnigengestichten.

In 1829 stelde Dr. Guislain samen met Kanunnik Triest een reglement op voor de verpleging van geesteszieken.

Een andere zorg was het onderwijs voor doven en blinden. Na de goedkeuring van de regel van de Zusters van Liefde op 9 september 1816 door de Paus te Rome, bezocht Triest het *"Institut de l'Epée"* in Parijs, waar dove kinderen een opleiding kregen. Dit maakte een zodanige indruk op hem dat hij in december 1820 besloot om twee aspirant-zusters in de leer te sturen bij Abbé Salvan die in Parijs de gebarentaal onderwees. Op 17 maart 1825 begonnen ook twee Broeders van Liefde met een dovenschool. Ze werden naar Groningen bij Guyot in de leer gezonden. Voor deze stage bewam Triest zelfs een subsidie van Koning Willem I. Dit alles mondde uit in de oprichting van verschillende instituten voor doven en blinden in Gent en in Brussel. Triest zou het nog meemaken dat de instituten in Brussel op 10 april 1835 verheven werden tot Koninklijk Instituut

4. De Reep met het Geeraard Duivelsteen.

De thuisverpleging en de Broeders van Sint-Jan-de-Deo

Het was van bij het begin voorzien dat de Zusters en de Broeders van Liefde ook aan thuisverpleging zouden doen. Tot dan toe echter hadden de Broeders van Liefde nog geen goedkeuring gekregen van het Franse regime. Toen de vraag kwam om de broeders ook in de thuisverpleging in te schakelen, durfde Triest daar niet op ingaan, omdat ze reeds hun handen vol hadden met de verzorging binnen de instellingen. Ze zomaar op straat laten verschijnen was evenzeer gewaagd. Daarom stichtte Triest een nieuw genootschap en gaf hij aan Br. Basilius de opdracht deze groep te begeleiden. Toen Triest van de Vicaris-generaal op 6 april 1823 de goedkeuring kreeg, konden de Broeders van Sint-Jan-de-Deo vanaf 1825 officieel starten met de thuisverpleging. Om niet op te vallen droegen zij buitenshuis een burgerpak, nl. *"een zwarte frak, veste en een broek van gemeyn laeken"*.

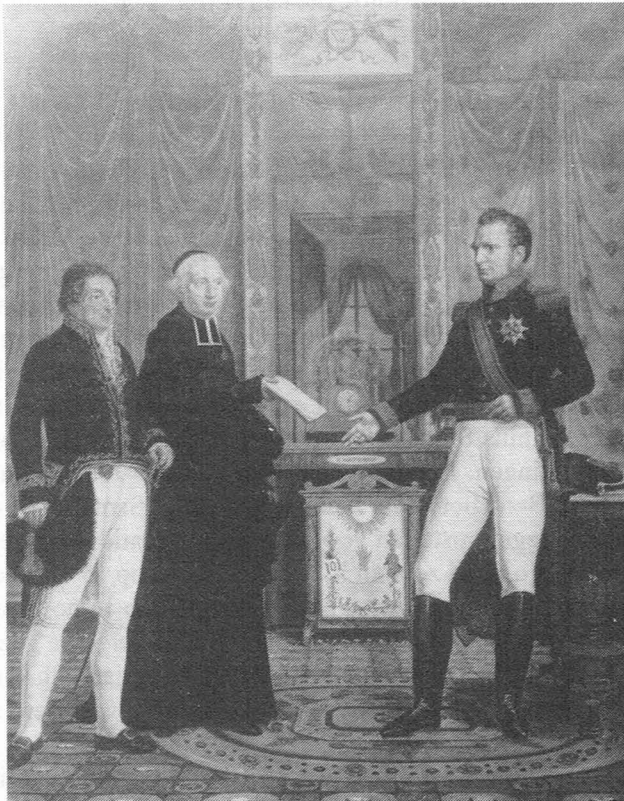
Reeds in 1800 als pastoor in Ronse had Triest een meisjesweeshuis met armenschool opgericht. Ook aan de eerste Zusters van Liefde gaf hij de opdracht *"schole te houden ter ere Gods"*. Vanaf 1815 werden dan ook Zusters van Liefde werkzaam in een armenschool te St.-Denijs en te Zaffelare. In 1817 zouden ze in Zaffelare een internaat openen voor betalende kinderen, en werden zusters naar Bertem gezonden om er te werken in een hospitaal en een armenschool. Wanneer Triest in 1818 voor de Zusters de *"Regels en Statuten"* opstelde, werden drie hoofdstukken voorzien over opvoeding en onderwijs.

Bij de Broeders van Liefde werd het onderwijs eerder toevallig ontwikkeld. Vanaf 1809 gaf de portier van de Bijloke, Br. Jan Bertyn, aan de straatjongens wat les en catechismus, en vanaf 1812 hielpen een paar broeders in zondagscholen. Ook in de eerste regels van de Broeders van Liefde stond de opvoeding van arme kinderen als opdracht te lezen.

Slechts wanneer de Hollandse regering in 1820 werk wilde maken van het volksonderwijs zou Triest echt op de wagen springen en een novice sturen naar de Broeders van de Christelijke Scholen om er het lesgeven aan te leren. De eerste scholen van de Broeders werden opgericht in 1820 te Froidmont en in 1822 te Brugge. De moeilijkheden die Triest zou ondervinden tijdens de fameuze schoolstrijd is een ander hoofdstuk en zou ons bij deze korte beschrijving te ver leiden.

De begijnen

Het is vermeldenswaardig hoe Triest in die tijd ook de begijnen steunde. Op het ogenblik dat ze in hun voortbestaan bedreigd werden, trok hij op 26 augustus

5. Kanunnik Triest overhandigt aan Koning Willem I een smeek-schrift ten gunste van de begijnen. Naast hem: Schepen Kervyn de Volkaersbeke. Doek geschilderd door Pierre Van Huffel.

1825 samen met Schepen Kervyn De Volkaersbeke naar Koning Willem I om er persoonlijk een smeekschrift ten gunste van de begijnen te overhandigen. De tussenkost was van die aard dat de begijnhoven mochten blijven voortbestaan. Uit erkentelijkheid lieten de beide Gentse begijnhoven een schilderij maken waarop de ontvangst bij Willem I uitgebeeld stond.

Op 19 mei 1827 richtte de toen 66-jarige Triest een brief aan de aartsbisschop met het verzoek een opvolger te krijgen, die hem eerst een tijdje zou kunnen bijstaan. Hij stelde Emmanuel Triest voor, toen nog seminarist en neef van de kanunnik. Van september 1827 tot juli 1828 werd Emmanuel de secretaris van Triest. Ondertussen werd ook de bisschopszetel van Gent vacant en werd regelmatig de naam van Triest genoemd als mogelijke bisschop van Gent. Triest vond op dit ogenblik nochtans van zichzelf dat hij het stilaan rustiger aan zou moeten doen.

Wanneer de nieuwe bisschop Van de Velde in 1830 de bisschoppelijke raad samenstelde, werd Triest titulaire kanunnik en opgenomen in de raad. Van 1813 tot 1833 kreeg hij Delebecque als medewerker en in mei 1833 werd Benedictus De Decker zijn coadjutor, die kans krijgt zich volledig in te werken en voor te bereiden om Triest zo nodig ook op te volgen.

De huldiging en de stichting van de Zusters Kindsheid Jesu

1834 werd dan het jaar van de huldiging en wel in tweevoud. De filantropische Parijse stichting "*Société Montyon et Franklin*" schonk Triest op 21 juni 1834 hun medaillon en hij werd opgenomen als weldoener van het mensdom. Zes weken later bracht Koning Leopold I en Koningin Louise-Marie een bezoek aan de abdij Ter Haegen en schonken Triest het Kruis van de Leopoldsorde.

Als kroon op het werk stichtte hij in 1835 nog een vierde congregatie: de Zusters Kindsheid Jesu. Als directeur van het bureau der vondelingen en verlaten kinderen vond Triest onvoldoende gezinnen om de kinderen te plaatsen. Om dit te verhelpen zocht hij een aantal jonge meisjes samen, die zich in de lokalen van het vroegere dolhuis Sint-Jan-ten-Dullen in Gent vestigden om er te zorgen voor de vondelingen. Eerste overste werd Zuster Joanna-Catharina Van Uytfanghe, alsook Benedictus De Decker van Zele. Samen met deze laatste zou Triest nog een regel opstellen voor deze Congregatie waar de eerste kandidaten slechts na zijn dood zouden intreden. Gestart op 15 oktober 1835 legden de eerste Zusters Kindsheid Jesu hun geloften af op 16 november 1837 en reeds in 1838 ontvingen ze van Monseigneur Van de Velde de goedkeuring. Op 10 juni 1836 herdacht Triest in stilte de vijftigste verjaardag van zijn priesterwijding, hetgeen op zijn naamfeest op 29 juni plechtig gevierd zou worden in de St.-Baafskathedraal.

Overvallen door een acute astma-aanval op 17 juni werden hem in allerijl de laatste sacramenten toegediend. Na een lichte verbetering en zelfs hoop op herstel zou hij echter op vrijdag 24 juni 1836 overgaan naar het eeuwige leven met de woorden "*Date et dabitur vobis - Geef en u zal gegeven worden*".

Met de woorden van Antoon van Wilderode kunnen we deze beschrijving afsluiten:

*Petrus Jozef Triest werd priester in een felbewogen tijd
en heeft aan onvermogenende geringen,
aan marginalen en verschoppelingen
zijn leven tot de laatste dag gewijd.*

*Hij wilde dat zijn werk ook na zijn dood
door zusters en door broeders die hij voorging
bestendig werd en nimmer meer teloorging.
In hen die hij gesticht heeft, blijft hij groot!*

Br. dr. René STOCKMAN
Provinciale Overste
Broeders van Liefde

BIBLIOGRAFIE

- Claeys, Br. Orest, Petrus-Jozef Triest in "Geen rede mee te rijmen". Gent, Museum Dr. Guislain, 1989, p. 73-81.
- Cnockaert, Lucienne, *Pierre-Joseph Triest (1760-1836)*. Louvain, Publications Universitaires de Louvain, 1974, pp. 657.
- Deboosere, Br. Deodatus, *Kanunnik Triest en zijn stichtingen*, 6 delen. Gent, Broeders van Liefde, 1940.
- De Decker, Pierre, *Levensbeschrijving van Mijnheer den Kanonik Triest*. Gent, Vanryckegem-Hovaere, 1836, pp. 56.
- Geysen, Br. Eugeen, *Het verdienstelijke leven van Petrus-Jozef Triest*. Gent, Broeders van Liefde, 1985, pp. 95.
- Joyal, Br. Donald, *Le charisme de Pierre-Joseph Triest*. Rome, Université Pontificale Grégorienne, 1982, pp. 98.
- Reichgelt, Br. Koenraad, *De Broeders van Liefde (1807-1876)*. Gent, Broeders van Liefde, 1957, pp. 247.
- Reichgelt, Br. Koenraad, *P.J. Triest*. Gent, Broeders van Liefde, 1960, pp. 64.
- Stockman, Br. René, *Bidden met Vader Triest*. Gent, Broeders van Liefde, 1992, pp. 83.
- Van Dorst, Br. Jos, *Levensschets van Petrus Jozef Triest*. Gent, eigen uitgave, 1989, pp. 114.
- ..., *Kanunnik Triest, zijn leven, zijn geest, zijn werken*. Gent, Zusters van Liefde, 1926, pp. 260.
- ..., *Sermoenen P.J. Triest*. Gent, Zusters van Liefde, n.g., 3 bundels.

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 151

Op 30 januari 1900 stelde Arthur Verhaegen (de man die rond de eeuwwisseling het Geeraard Duivelsteen restaureerde) in de rubriek "Burgerlijke bouwwerken - Geeraard Duivelsteen - XIIIe eeuw", in het Frans een fiche op over

De Crypte van het Geeraard Duivelsteen

Deze crypte, een van de grootste en de interessantste die België bezit, strekt zich uit onder de grote zaal van het Geeraard Duivelsteen en onder de onderbouw die door recente opgravingen blootgelegd werd. Een rij ronde, gedrongen pijlers, massiever dan de andere, ondersteunt de muur tot het einde van het gebouw. Twee andere rijen pijlers, eveneens rond en met bovenop, zoals bij de eersten, kapitelen met brede bladeren, verdelen de crypte in vier ruime, evenwijdige beuken bedekt met spitsbooggewelven in kleine steen. Deze rusten op rechthoekige steunbogen en ribben met een eenvoudig afgestoken kant en bij hun intersectie een sober versierde sluitsteen.

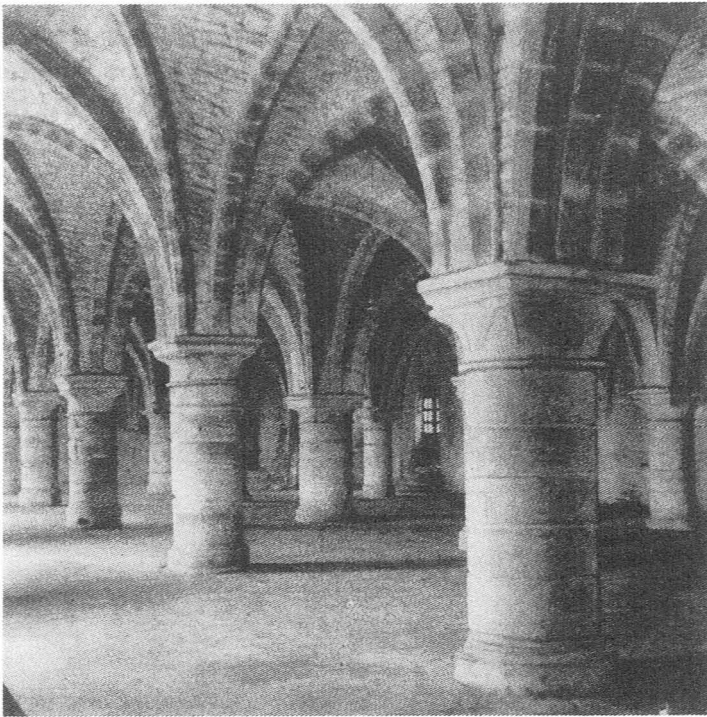
De uitgebreidheid van deze crypte wordt verklaard door het feit dat een gebouw van hetzelfde belang als het huidig gebouw, zich verhief op de nu blootgelegde fundamenten. Een nieuw gebouw zal binnenkort gebouwd worden op de oude grondvesten en zal de helft van de crypte bedekken.

De vrijmaking van het deel van de crypte dat ingegraven was, heeft toegelaten twee vensteropeningen die deze ruime souterrain verlichtten in hun oorspronkelijke vorm terug te vinden. Deze vensteropeningen zullen toelaten de vensters die dertig jaar geleden gemaakt werden in de gevelmuur langs de Neder-Schelde terug hun primitieve afmetingen te geven, en aan de crypte, door het licht te beperken dat er binnentreedt, zijn geheimzinnig uitzicht van weleer te geven.

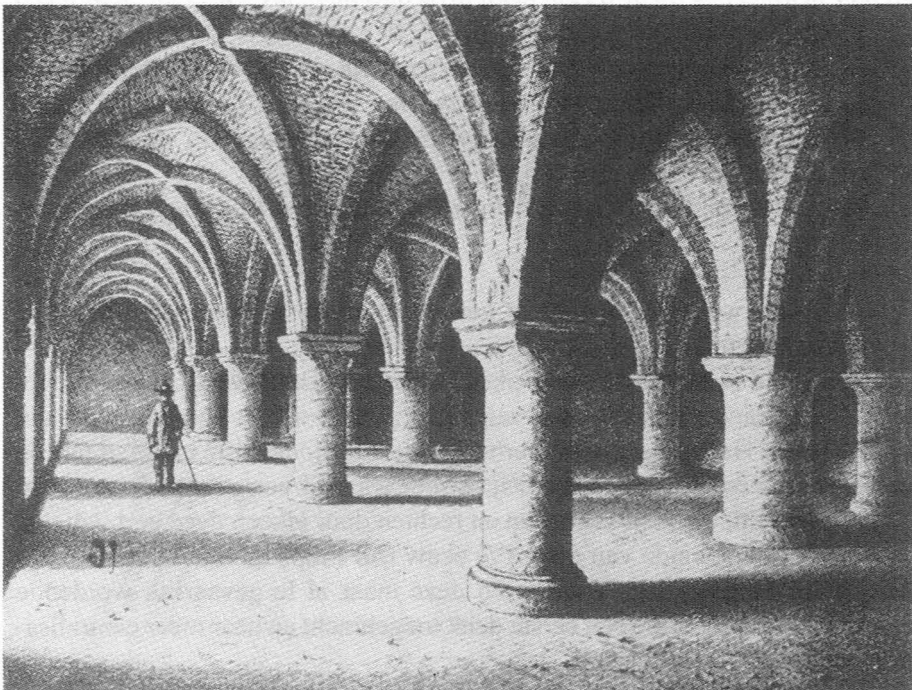
Twee traveeën van de crypte, gelegen in het vernielde gebouw, werden vele jaren geleden gescheiden van de rest van het souterrain door onbeduidende bakstenen muren. De gewelven die ze bedekten werden ingeslagen, met de toestemming van het stadsbestuur, om het uitrijden te vergemakkelijken van de brandweerpompen waarvan de remise enkele stappen verder gelegen was.

Gedurende de opgravingen die de Staat liet uitvoeren op deze plaats, was men zo gelukkig een deel van de pijlers terug te vinden waarop de ingeslagen gewelven vroeger rustten, alsook talrijke fragmenten van steunbogen en ribben. De restauratie van dit deel van de crypte is zó kunnen uitgevoerd worden dat het vandaag onmogelijk is het verschil in ouderdom te onderscheiden van dit deel van het gebouw en de oorspronkelijke delen.

De Staat heeft de cementen bepleistering en de kunstmatige stenen laten verwijderen die gediend hadden om de rij pijlers te egaliseren en - voegen wij er aan toe - te moderniseren.

De crypte van het Geraard Duivelsteen.

Hij heeft ook de ringen die bestonden aan het onderste deel van de kapitelen terug ingebracht. Een klein deel ervan was bewaard gebleven, terwijl anderen die sterk afgebrokkeld waren, waarschijnlijk afgebroken werden bij een eerste restauratie.

Niettegenstaande de moeilijkheid van dit werk, werden deze ringen hermaakt in Doornikse steen.

De huidige bevoering in cementtegels is veroordeeld; ze zal vervangen worden door een betonvloer waarvan de brutale eenvoud zal kaderen met de ruwe pijlers en met de strenge architectuur die zo goed beantwoordt aan het karakter dat de geschiedenis toekent aan de Gentenaars van de eerste jaren van de XIIIe eeuw.

Cf. *Messageur des sciences historiques*, 1894, pp. 130-132.

FILIPS DE GOEDE

Op 30 juni jongstleden was het precies 600 jaar geleden dat Filips de Goede te Dijon geboren werd. Een goede gelegenheid, dachten wij, om deze figuur die een zeer belangrijke rol gespeeld heeft in de geschiedenis van Gent, eens terug te belichten.

In 1953, het was toen precies 500 jaar geleden dat de Slag van Gavere plaatsgreep, schreef Pierre Kluykens een artikel met als titel "De Opstand van de Gentenaars tegen Filips de Goede en de Zwanenzang van de Stedelijke Autonomie".

Wij danken de familie Kluykens voor de toelating tot herpublicatie van dit artikel.

De XIVe eeuw was een hoogtepunt geweest in de geschiedenis der Vlaamse steden en voornamelijk van Gent.

Geleidelijk had onze stad de eerste plaats in het graafschap verworven en zegevierend weerstand geboden zowel aan hare vijanden uit het buitenland als aan de graaf zelve. Hare handel en nijverheid waren de bloeiendste uit de streek, en haar leger door eenieder gevreesd. Zij vormde waarlijk een staat in de staat, een autonome macht, die hare vrijheden en rechten door elkeen deed eerbiedigen. Maar reeds op het einde van die XIVe eeuw had Filips de Stoute, hertog van Bourgondië en graaf van Vlaanderen deze maar al te gevaarlijk wordende gemeentelijke autonomie een eerste deuk toegebracht en naar meer centralisatie in het graafschap gestreefd.

Hadden de Vlaamse steden alsdan kordaat hare krachten samengebundeld om het principe der gemeentelijke zelfstandigheid te verdedigen, en een verbond gesloten, dan ware de hertog wellicht nooit in zijn opzet geslaagd; doch de onderlinge rivaliteit der steden en de herinnering aan de vroegere twisten maakten alle eendracht onmogelijk en werkten aldus grotendeels de langzame maar zekere ondermijningspolitiek van de graaf in de hand.

Onder de regering van Jan zonder Vrees had Gent aanvankelijk partij gekozen voor de graaf tegen Brugge en Ieper die hierdoor te hare voordele aanzienlijk werden verzwakt, doch naderhand zagen de Gentenaars in dat zij met die politiek hun eigen graf dolven, veranderden hun geweer van schouder en sloten een verbond met de overige Vlaamse steden: het resultaat bleef niet lang uit en bij de dood van Jan zonder Vrees, in 1419, hadden zij omzeggens gans het verloren terrein teruggewonnen.

Voor niet lang echter, want het was de jonge hertog Filips de Goede, "de grote hertog" die nu in Vlaanderen het roer in handen kreeg, en Filips was een verstandige man, een mensenkenner, een behendige heerser die zijn staalsterke wil achter een glimlach of een vrijgevigheid kon verbergen.

Op gebied van buitenlandse politiek heeft hij wonderen verricht, de vazaliteit van onze streken tegenover Frankrijk doen verdwijnen, en van onze gewesten een factor van evenwicht tussen twee grote mogendheden, Frankrijk en Engeland gemaakt.

Op binnenlands gebied heeft hij de eenheid, de vereniging van Vlaanderen en Brabant onder een zelfde vorst doorgevoerd, een nieuwe moderne staat in het leven geroepen, wiens bestaan echter enkel mogelijk was indien het gezag en de macht gecentraliseerd werden. Daarom moest hij de vrijheden en de autonomie der steden besnoeien, het eeuwenoud particularisme onzer voorouders uit de weg ruimen.

Zijn plan onmiddellijk uitvoeren of zelfs maar zijn inzichten kenbaar maken, ware voor de hertog een catastrofe geworden.

De stedelijke, soms bekrompen mentaliteit omvormen tot een nationaal gevoel, een collectief zelfbewustzijn, konden niet ineens verwezenlijkt worden. Filips vergrootte eerst zijn eigen prestige, poogde de diverse gewesten die hij een na een onder zijn scepter bracht, aan zijn persoon te verbinden en zich als een leider en vorst van al die mensen te doen aanzien en erkennen.

Verder wist hij dat in een land dat sinds eeuwen maar al te veel van oorlog en vernieling had geleden, het beste wapen de vrede was, de voorspoed van het platteland en de welstand van de poorters.

Wat Gent betreft, zag Filips heel goed in dat de stad de grootste doorn was in zijn plannen. De Gentenaars hadden voldoende bewijzen van hun vrijheidszin geleverd, en hij zou dus die koppige kerels die zoveel hielden van hun rechten

en privileges, door sluwheid en handigheid in zijn macht moeten krijgen. Hij vleit ze dan ook, verklaart dat Gent de oudste, de sterkste en de grootste stad van Vlaanderen is, maar heimelijk verheugt hij zich bij het zien van de afschuwelijke manier waarop "la principale ville de Flandres" bestuurd wordt; dat werkt zijn plannen in de hand. Want terwijl de hertog Henegouwen, Zeeland, Brabant, Limburg en andere gewesten onder zijn gezag verenigt, is Gent overgeleverd aan een Magistraat dat om het gemeentelijk belang maar weinig bekommerd schijnt, en leeft van intriges en allerlei kuiperijen. Een sterk gemeentelijk bestuur ware het sterkste wapen van de stad geweest, maar terwijl Filips zijn centralisatiepolitiek overal met succes doorvoerde, versnipperde het Gentse Magistraat het prestige en de macht van de stad.

Wat meer is, de Gentenaars begonnen bovendien nog twist uit te lokken met Brugge en Ieper, en ofschoon de hertog hen nadien nog veel vergaf of veinsde te vergeven, goten zij steeds meer en meer olie op het vuur. Bij het beleg van Calais lieten zij iedereen in de steek, wat Filips hen nooit zou vergeven.

Kort nadien kwam Brugge op zijn beurt openlijk in opstand tegen de graaf, die in allerijl naar Gent kwam, vrezende dat ook deze stad de gelegenheid zou te baat nemen om zich van hem los te rukken. Maar de Gentenaars hielden hem gevangen en de hertog moest hen allerlei toegevingen doen, uiterlijk althans, want weldra zou de strijd tussen de politiek van de hertog en het gemeentelijk conservatisme der Gentenaars in volle heftigheid losbarsten.

Een incident, schijnbaar klein, vergeleken bij al de groteren die de verhoudingen tussen de hertog en Gent reeds hadden vertroebeld, een taks op het zout, zou hiervan de aanleiding worden.

De Gentenaars wezen kordaat het voorstel van Filips af, dachten dat de maat nu vol was, en dat elke nieuwe toegeving aan het grafelijk gezag de ondergang van de stedelijke zelfstandigheid zou betekenen.

Stad en hertog lieten plots hun masker vallen en de twee onverzoenbare tendenzen kwamen nu in hare ruwe gedaante te voorschijn. Wat Filips van de Gentenaars eiste, betekende niets minder dan de afschaffing van hunne zelfstandigheid, het wegvagen van hun macht en het einde van hun leidersrol in Vlaanderen.

Gent had op de hulp der overige Vlaamse steden gerekend, maar had maar al te dikwijls de anderen in de steek gelaten om niet op zijn beurt met het zelfde geld betaald te worden, en allen onderwierpen zich aan het prinselijk gezag, behalve Ninove, terwijl Luik en Doornik een mooie, doch weinig hulpzame aanmoedigingsbrief lieten geworden.

Door eenieder verlaten en zelfs ondermijnd door een partij die te Gent de hertog genegen was, kon de stad onmogelijk lang weerstand bieden, temeer daar Filips een ware blokkade van de stad had uitgevaardigd.

In een laatste wanhoopsdaad trokken de Gentenaars ten strijde, maar zij zouden uiteindelijk ondanks hun sublieme moed, te Gavere het onderspit delven.

Zestien duizend Gentse krijgers verloren er het leven in een ultieme stuiptrekking van de stedelijke autonomie tegen een onvermijdelijk geworden nationaal gezag.

Zoals dit nog meer gebeurt had een klein, schijnbaar onbeduidend feit de lont in het kruit gestoken.

Een moord, een grensincident, een redevoering hebben reeds zo dikwijls oorlogen en zelfs wereldrampen doen losbarsten, omdat de vrucht rijp was en minste windstoot ze doet vallen.

Ook in Europa en in Vlaanderen was er geleidelijk een kentering ingetreden. De middeleeuwse geest had afgedaan: nieuwe tijden waren op til en tegen dat tij, door handel, vooruitgang en politiek noodzakelijk geworden centralisatie kon het oude particularisme dat eeuwenlang de bloei en voorspoed der steden had gemaakt, niet eindeloos zegevierend weerstand bieden.

Wat Filips de Goede heeft willen doorvoeren, scheen aan onze voorouders wellicht het meest revolutionaire en dodend gebaar te zijn, maar voor ons die een klare kijk op die toestanden kunnen nemen, blijkt die politiek wel de enige geweest te zijn die onze gewesten kon redden en geenszins een revolutie maar wel de einduitslag van een evolutie die weldra hare vruchten over gans het land zou afwerpen.

Pierre KLUYSKENS

DE STAM AUDENAERDE (Vervolg)

*Quam quisque norit artem, in hac se exerceat.
Ieder oefene zich in die kunst, die hij heeft
leren kennen. (Cicero)*

ROBERT van AUDENAERDE

Gentse Vrijmeester in 1725

Etser, Graveur & Schilder

Robert van AUDENAERDE, geboren te GENT in 1663, Etser, Graveur, en Kunstschilder van de Vlaamse School.

Zijn eerste leermeesters waren FRANS van CUYCK, dictus MYEROP, en JAN van CLEEF (de Cleef).

Op twee-en-twintig jaar oud in 1865 vertrok ROBERT naar Italië waar hij, volgens "Den Kundigen Schilder van 1767", gedurende bijna veertig jaar te

ROME "Plaetsnijder" was en, waar hij bij CARLO MARATTA vele jaren werkte.

ROBERT van AUDENAERDE werd laattijdig kunstschilder.

Men roemt zijn geleerdheid.

Hij keerde naar GENT terug in 1723.

ROBERT werd in 1725 Gentse Vrijmeester.

Hij overleed te Gent in 1743 als tachtigjarige.

Er zijn van Robert van Audenaerde een groot aantal kopersneden en sterkwaterplaten naar Italiaanse meesters overgebleven.

In de musea zijn zeer weinig taferelen van zijn hand.

Te Gent in het Museum van Schone Kunsten kunnen wij twee kunstwerken van deze Meester van de Vlaamse School bewonderen.

DE GEESTELIJKEN DER BAUDELOO ABDIJ, IN KAPITTEL VEREENIGD ONDER VOORZITTERSCHAP VAN ABT GREGORIUS DUERMAEL.

De Abt Duermael staat recht naast een tafel voorzien van een tapijt waarop zijn wapenschild (vijf omgekeerde pijnappels in schuinkruis). Rond de abt de cistercienser monniken, rechtstaand of geknield. In de hoogte van het tafereel verschijnt de H. Maagd met het Jezuskind. (Doek H.410/B.455 cm)

Middendeel boogvormig. Herkomst uit de Baudeloo-abdij.

GREGORIUS DUERMAEL was Gentenaar geboren rond 1660.

Hij kreeg het habijt de 31 maart 1680 en werd geprofest de 17e april 1681. Hij werd abt de 27 juli 1721. Hij overleed de 17e maart 1735. Zijn wapenspreuk is "Dura malo".

Het tweede schilderij van ROBERT van AUDENAERDE die het Museum te Gent bezit is:

DE GILDEBROEDERS VAN O.L. VROUW VAN HET GROOT VLEESHUIS

Onder een verschijning van de H. Maagd Maria met het Jezuskind zijn de Gildebroeders, allen erfelijke leden van de nering van het Gentse Groot Vleeshuis, gegroepeerd rond hun hoofddekken JONKHEER CABILIAU, wiens wapenschild is afgebeeld: van keel met twee zilveren met de rug tegen elkaar geplaatste kabeljauwen.

Dit kunstwerk werd geschilderd in 1745. Het is een van de belangrijkste gemeenschappelijke portretten, in de loop van de XVIIIe eeuw in ons land gepenseeld.

Middendeel boogvormig, doek H.355/B.463 cm.

Herkomstig uit de kapel van het Groot Vleeshuis te Gent.

Het bevond zich in de bewaarplaats van Ste Agneta en werd in 1881 naar het Gentse Museum overgebracht.

Leermeesters van ROBERT van AUDENAERDE:

FRANS van CUYCK, dictus MYEROP.

Geboren te Brugge 22 november 1662,

werkzaam te Gent, aldaar overleden in 1689? 1690?

Vlaamse School. Hij was Hoofdman te Gent van de mulders en olieslagers in 1677, van de vleeshouwers in 1678, van de winkeliers in 1680 - 82 - 85 - 86, en hoofdman van de schilders, beeldhouwers en glasmakers van 1679 tot 1685.

Het museum van Gent bezit drie kunstwerken van zijn hand:

- De eed van de nering van het Groot Vleeshuis. (anno 1678?)
- Vruchten (anno 1678?) (Perziken, druiven, peren, pruimen, enz.)
- Vissen en oesters (anno 1678? (Schelvis, twee schollen en een omgeworpen mand oesters.)

JOHANNES DE CLEEF, Vlaamse School.

Geboren te Venlo 1646, op 6 januari gedoopt als natuurlijke zoon van Gabriel DE CLEEF katholiek soldaat.

Leerling van PRIMO, gezegd LE GENTIL, te Brussel, daarna van G. DE CRAYER, die hij vergezelde naar Gent en voor wie hij werkte. Hij voltooide de werken van De Crayer na zijn overlijden, te Antwerpen, de cartons van de tapijten voor Lodewijk XIV.

Jan werd Vrijmeester te Gent in 1668, Gezworene van de nering van 1677 tot 1679 en van 1703 tot 1706.

Na een verblijf te Parijs, definitieve terugkomst te Gent waar hij in 1717 stierf. Hij heeft vele taferelen geschilderd voor de altaren van de meeste Gentse kerken.

Het museum van Gent bezit drie kunstwerken van zijn hand:

- Visioenen van het Kruis. (anno 1702)
Herkomt: Oude Predikherenkerk.
- De H. Jozef door het Jezuskind gekroond.
- De verrukking van Maria Magdalena.
Herkomt: Uit het Stadhuis (Museum van het Schelde-departement nr. 193)

BIBLIOGRAFIE

- MONASTICON BELGE TOME VII Prov. Flandre Orientale 3me volume 1980.
- Stad Gent: MUSEUM VAN SCHOONE KUNSTEN, CATALOGUS 1938
OUDE MEESTERS SCHILDERSTUKKEN, TEEKENINGEN, PLAATSNEDEN.
- P.T.A. SWILLEN, PRISMA SCHILDERS LEXICON nrs 1761/1762, 1976.

Jacques DISCART-AUDENAERDE
(t vervolgt)

NABUR MARTINS, DE BELANGRIJKSTE GENTSE SCHILDER UIT HET MIDDEN DER 15DE EEUW

Nabur Martins wordt beschouwd als de belangrijkste Gentse schilder werkzaam omstreeks het midden van de 15de eeuw¹. Tussen 1440 en 1453 was hij de enige schilder die belangrijke opdrachten uitvoerde voor de Gentse schepe-
nen. Alhoewel hij niet de titel had, fungeerde hij in die periode quasi als stads-
schilder².

Om die reden wil Rivière³ Nabur Martins identificeren met de in 1567 door Guiccardini⁴ geroemde kunstenaar *Martino d'Holanda*. De vermelding van Guiccardini gaat eigenlijk terug op een kunstbeschrijving van 1550 door Vasari, die "*maestro Martino*" samen citeert met "*Giusto da Guanto (= Justus van Gent)*"⁵. De vereenzelviging van deze kunstenaar met Nabur Martins blijft hypothetisch.

Rivière (o.c.) licht hierbij toe dat "*le doyen de la guilde à Gand en 1450 est un certain Nabor Martins*". Deze kunsthistoricus baseert zich op het in de 19de eeuw vervalste gildeboek van de Gentse St.-Lucasgilde⁶. Verder wil Rivière de diptiek in het Musée des Beaux-Arts te Dijon met als voorstelling "St.-Lucas schildert de Maagd", die hij zonder enige reden toeschrijft aan de Gentse school, in verband brengen met Nabur Martins.

MISKENNING DOOR FALSIFICATIE

Gebaseerd op een geheugencitaat van Théodore Schellinck schreef De Busscher⁷ de muurschildering "De Geboorte van Christus" in het Gentse Groot-Vleeshuis toe aan deze kunstenaar. Hierdoor werd zijn oeuvre reeds in de vorige eeuw beoordeeld als "*van weinig belang*"⁸. Om die reden werd aan de productie van deze kunstenaar bijna geen aandacht meer besteed.

Kanunnik van den Gheyn meent ten onrechte dat deze muurschildering bijna volledig herschilderd werd door De Vigne en schrijft dan ook de geringe kwaliteit van dit werk toe aan deze restaurateur⁹. Ten onrechte vermeldt dan ook Panofsky "*... in a patois derived from the language of the Master of Flémalle, it seems safe to say that the School of Ghent... was retardataire in comparison with those of Brussels, Bruges and Louvain*".

Reeds in 1982 hadden we gesteld dat de toeschrijving van de muurschildering "De Geboorte van Christus" in het Groot Vleeshuis te Gent¹⁰ aan Nabur Martins gebaseerd is op een 19de eeuwse falsificatie. De archivaris van de St.-Martinuskerk (Ekkergem) Th. Schellinck beweerde aan De Busscher dat hij langgeleden een document daterende van 1453 gelezen had, dat door de slechte bewaringstoestand verloren was gegaan en waarin stond: "An den scil-

dere meester Nabor Martins voer eenre scilerie dewelcke hi in Onser-Vrouwe capelle (van de St.-Martinuskerk) ghemaect heeft, naer den eesch van den wercke, ghelic hi ghemaect hevet inder cappellen van den groeten vleeshuuse" Deze mystificateur kennende van verschillende Gentse uitvindingen, het feit dat hij uit het geheugen zo maar een middeleeuwse tekst kan citeren die hij lang geleden gelezen heeft, en vooral door zijn roem als vervalser van oude documenten zette er ons toe aan om de waarachtigheid van deze tekst in vraag te stellen.

Een nieuw onderzoek naar de Gentse kunst uit het midden van de 15de eeuw en vooral naar de productie van Nabur Martins blijkt dan zeker niet overbodig.

DE FAMILIE MARTINS IN HET BEGIN VAN DE 15de EEUW

Over de herkomst van Nabur Martins tasten we volledig in het duister. Gebaseerd op De Busscher (o.c.) beschouwt men hem als de zoon van Jan Martins en plaatst men zijn geboortedatum omstreeks 1404. Jan Martins was een belangrijk Gents schilder werkzaam in de eerste helft van de 15de eeuw¹¹.

Deze familie had in die periode verschillende leden, die een artistiek ambt uitoefenden. Al even belangrijk als Jan is de beeldhouwer-architect Wouter Martins¹². Ook de zilversmid Jan Martins werkzaam omstreeks 1400 bleek niet zonder enig belang te zijn¹³. In dezelfde periode was tevens de tot nog toe totaal onbekende schilder Auseel Martins werkzaam. Hij was de leermeester van de schilder Jan Lombosch¹⁴ en bezat een lijfrente bezet op een huis in de Lange Steenstraat te Gent¹⁵.

Waarschijnlijk was geen enkele van deze kunstenaars de vader van Nabur Martins.

Op 7 september 1435 werd Nabugodonosor Martins vrijmeester. Opvallend bij deze akte is het feit dat hij een hoger toegangsgeld moest betalen en de vermelding dat indien hij het geld niet kon betalen binnen de gestelde termijn, dan zou hij opgesloten worden in het gevang aan de Koornmarkt. Hij zou deze strafinrichting maar pas kunnen verlaten na betaling van 1 pond boete en de raadslaging van de zeven schepenen van de keure¹⁶.

Hij genoot niet zoals zijn zoon Lieven de voordelen van een meesterskind, of hield men bij de toetreding in het ambacht soms rekening met de vaardigheid van de kunstenaar en de opdrachten waarvoor hij in aanmerking kwam?

Als borgen voor zijn opname traden Zegher van den Esche, Rogier de Visch en Tristam van den Bossche op. Deze laatste twee waren tevens schilders. Uit deze akte blijkt dat de voornaam Nabur of Nabor een verkorting is van de officiële voornaam Nabugodonosor. Dhanens¹⁷ brengt deze naam in verband met een typische Gentse uiting van orientalisme en een voorkeur voor Oosterse elementen. Ter staving brengt ze een opvoering "Et spel van Nabugodonosor ende Olifernes" dat 96 jaar later in Gent opgevoerd werd.

DE WERKZAAMHEDEN VAN NABUR MARTINS

Op 24 april 1439 trad Martins samen met Zeghers Bolloc als borg op voor Jacob Bolloc¹⁸, Zeghers zoon. Op 12 februari 1440 (n.s. 1441) kocht Nabur Martins een riem met een zilveren beslag. Hierbij trad Jacob de Ketelboetere en Gerard Alaert op als borg¹⁹.

Tussen 1440 en 1442 lieten de Gentse schepenen van gedele hun kapel verfraaien. Jan Stasins stond in voor het timmerwerk, terwijl Naberden den schildere er schilderwerk²⁰ uitvoerde. Met de afbraak van het oud schepenhuis van gedele na 1595 verdwenen ook deze muurschilderingen²¹.

In 1442-1443 kreeg Nabur Martins de opdracht van de Gentse schepenen van de keure om de altaartafel in hun kapel te stofferen. Het was de Gentse beeldhouwer Jan Bulteel die kort voordien dit houten retabel gesneden had²².

In 1442 stond hij samen met Boudewijn Danning, Nikolaas de Corte borg voor Gerard Alaert, die van de kerkmeesters van de St.-Walburgakerk te Oudenaarde de opdracht had gekregen om de boord van twee kappen te vergulden²³. Dit contact met deze kerkmeesters wierp vruchten af. Op 28 januari 1443 (O.S. 1442) kreeg Nabur Martins een belangrijke opdracht voor de St.-Walburga te Oudenaarde toevertrouwd. Voor het hoofdaltaar van deze kerk moest hij een altaarschilderij vervaardigen²⁴. Hij beloofde dit werk voor 24 juni 1443 te voltooien. Als borg voor de schilder trad de reeds hoger vermelde kunstenaar Jacob Bolloc op. Op 8 juli 1443 was het werk nog steeds niet af. De schepenen van de keure beslisten dat het altaarschilderij moest getransporteerd worden naar Oudenaarde en dat de schilder het aldaar moest voltooien. De schilder zou hierbij een oplopende schadevergoeding betalen bij uitstel van voltooiing²⁵. Over het onderwerp en de omvang van het werk wordt verder niets vermeld. In een akte van 1460 - waarbij de Gentse schilder Klerbout Van Wittevelde zich verbond om een altaarschilderij te schilderen voor de kerk van Asper - wordt voor de luiken verwezen naar het schilderij van Nabur Martins²⁶. Hierdoor weten we dat het schilderij te Oudenaarde een drieluik was.

In 1443 was hij reeds gehuwd met jonkvrouw Elisabeth Van den Santen²⁷. Zij was de dochter van heer Jan van den Santen.

Op 28 januari 1443 trad hij op als borg voor Jacob de Ketelboetere bij diens opname als meester in de Gentse schildersgilde²⁸. Hetzelfde jaar werd hij vermeld als borg voor Pieter de Keyser²⁹. Op 17 juni 1444 erkende hij twee ponden groten schuldig te zijn aan Geertruide de Vos voor verleende diensten³⁰. Een andere belangrijke opdracht kreeg hij op 4 juli 1444 van de kerkmeesters van Lede. Voor deze kerk moest hij een O.-L.-Vrouwaltaar vervaardigen, waarbij een schilderij in de (thans verdwenen) O.-L.-Vrouwkerk aan het St.-Pietersplein te Gent als voorbeeld diende. Het contract vermeldt dat het schilderij voor de kerk te Lede gecontroleerd zal worden door leden van het Gentse schildersambacht. Deze zouden instaan voor de kwaliteit alsook voor het bedrag van het werk. Het schilderij zou afgewerkt zijn voor Pasen 1445.

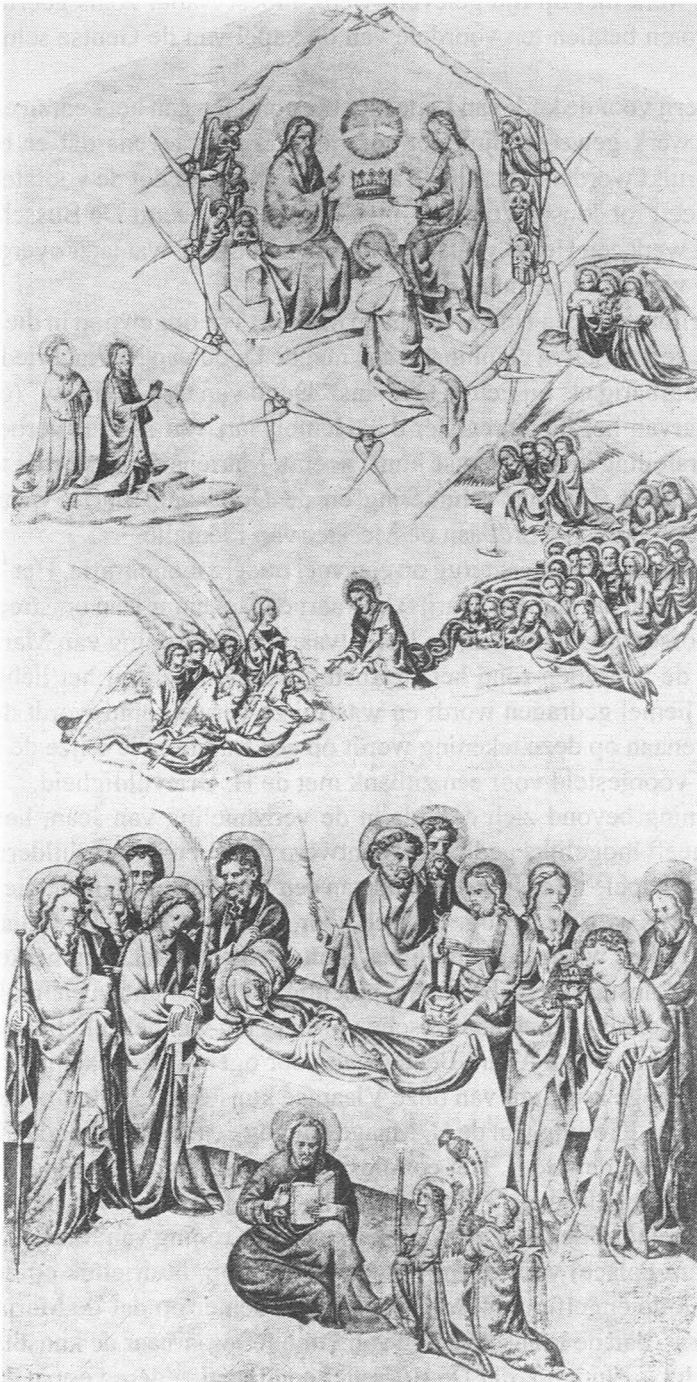
Indien het werk niet op tijd geleverd werd, moest Nabur zoals gebruikelijk 6 ponden groten betalen ten voordele van de kapel van de Gentse schildersgilde³⁰.

Het schilderij voor de kerk van Lede moet te oordelen aan het bedrag een tamelijk groot werk geweest zijn. Het contract vermeld tevens dat er bladgoud moest gebruikt worden. Daar in de akte vermeld wordt dat de voorstelling betrekking heeft tot "onser Vrouwen, met 4 inghelen" neemt De Busscher (o.c.) aan dat het werk een Hemelvaart van Maria verbeeldde, wat later overgenomen werd door verschillende auteurs³².

De voorstelling van een Hemelvaart van Maria is vrij ongewoon in die periode. We treffen ze meestal in combinatie aan met de Dood van Maria. Friedländer³³ is wat te voorbarig als hij Petrus Christus' "Dood van O.-L.-Vrouw" (ca. 1460-1465), waarvan het bovenregister de "Hemelvaart van Maria" verbeeldt, als eerste voorstelling in de Vlaamse kunst noemt. Martens³⁴ wees op de verwantschappen tussen Christus' schildering en de Dood van Maria, waarvan het model toegeschreven wordt aan de Meester van Flémalle.

Beide werken gaan immers terug op een veel oudere iconografie. Het "Cabinet des dessins" van het Louvre (Parijs) bewaart een tekening van omstreeks 1400 met als voorstelling "De dood, de Hemelvaart en de Kroning van Maria". Ook hier staan de apostelen rond het sterfbed geschaard, terwijl het lichaam van Maria ten hemel gedragen wordt en waarbij ze verwelkomd wordt door haar zoon. Bovenaan op deze tekening wordt op een traditionele wijze de Kroning van Maria voorgesteld voor een zitbank met de H. Drievuldigheid.

Deze tekening bevond zich eertijds in de verzameling van Jean, hertog van Berry en heeft mogelijks gediend als ontwerp voor een muurschildering in de hertogelijke kapel³⁵. Ze is van de hand van een Vlaams kunstenaar, die te Parijs werkzaam was voor de hertog. Typisch voor deze meesters is de Italianiserende invloed, zoals we bemerken bij het Hemelvaarttafereel. Kenmerkend voor de Vlaamse kunst is het realisme, het prachtig spel van handen en hoofden, die gedeeltelijk schuil gaan. De plastische vormgeving van het rijkelijk gewaden spel roept de kunst van André Beauneveu voor ogen. Deze tekening bevestigt opnieuw de hoge kwaliteit van onze Vlaamse kunstenaars in het begin van de 15de eeuw. De Kroning van de H. Maagd zal nog een naklank vinden in de navolging van Van der Goes. Het compositieschema van de Kroning van de H. Maagd en de engelfiguren roepen direct het middenpaneel van de omstreeks 1500 te dateren triptiek met als voorstelling "De Kroning van Maria" (Londen, Buckingham Palace) voor ogen. Winkler³⁶ wijst bij dit drieluik op de Franse invloed van de engelfiguren. Merken we hier echter op dat de Mariale-tekening ouder is, dan de Franse werken van Fouquet, waarnaar de kunsthistoricus verwijst. Het is duidelijk dat De Busscher een totaal andere voorstelling voor ogen had, nl. een Hemelvaart waarbij de Maagd ten hemel gedragen wordt omringd door (vier) engelen. Deze iconografische voorstelling treffen we pas

Franco-Vlaamse school ca. 1400, De Dood, de Hemelvaart en de Kroning van O.-L.-Vrouw, Parijs, Louvre, Cabinet des dessins.

aan in het laatste kwart van de 15de eeuw³⁷ en kan dus geen betrekking hebben op de voorstelling van Nabur Martins.

We mogen stellen dat Martins tafereel een andere voorstelling van de Mariale cultus verbeeldde, waarbij de Maagd staande³⁸ of zittend³⁹ met vier engelen is afgebeeld.

Op 10 augustus 1444 kreeg Nabur Martins de opdracht een Laatste Oordeel te schilderen voor 24 schellingen groten (= 15 lb. par.) in opdracht van Lieven Sneevoet. Als voorbeeld werd het schilderij in het huis van de bakkersnering te Gent gesteld. Indien hij het werk niet tijdig kon leveren dan zou de kunstenaar 20 schellingen boete moeten betalen, wat gelijk was aan 4/5 van de volledige som van het schilderij⁴⁰. Als voorschot - om reeds het materiaal te betalen - kreeg hij acht schellingen. Het overige bedrag zou Lieven Sneevoet betalen bij de levering. Lieven Sneevoet was in die periode een vooraanstaande notabele van de stad Gent. Tussen 1443 en 1449 was hij lid van de kleine neringen, stedekiezer en tot tweemaal toe schepen van de keure. In 1450 werd hij zelfs aangesteld tot ontvanger van de stad⁴¹. Lieven Sneevoet had een nauwe relatie met de nering der bakkers. Hij was zelfs huismeester van hun godshuis⁴² en in 1447 deken van de gilde⁴³. Het huis van de bakkersnering was gelegen aan de Ravensteinstraat en had een uitgang in de Drabstraat. Het hoger vermeld Laatste Oordeel hing in de vergaderkamer⁴⁴. Reeds vroeger hebben we opgemerkt dat de Gentse schildersschool een eigen iconografisch programma had van de Laatste Oordeel-voorstelling. Kenmerkend voor de Gentse school is dat St.-Michaël tijdens het oordeel de verdoemden naar de hel drijft en niet - zoals op de Brabantse voorstellingen - optreedt als wegenaar van de zielen⁴⁵. Dit iconografisch gegeven treffen we tot het einde van de 16de eeuw aan te Gent⁴⁶. Opvallend is tevens dat de H. Maagd en St.-Jan-Baptist niet tronen in de hemel, maar knielen op de aarde. Deze voorstelling treffen we ook in de Gentse beeldhouwkunst aan⁴⁷.

Tragisch zijn de naakte zielen die het deksel van de kist wegduwen om uit de graven te kruipen⁴⁸. Aan de hand van beschrijvingen van vernielde kunstwerken mogen we aanvaarden dat gelijkaardige iconografische voorstellingen veelvuldig voorkwamen in de Arteveldestad⁴⁹.

In 1444 bracht hij schilderwerk aan in het Gentse Prinsenhof. In 1445 was hij opnieuw werkzaam in deze hertogelijke residentie. Hij voerde er decoratiewerken uit aan de bedakingen van de kleinere torens van het pas opgetrokken gebouw, schilderde heraldische voorstellingen en leverde ontwerpen, o.m. voor de glasramen van de grote glazen toren die vervaardigd werden door Martin Beyaert⁵⁰.

In 1445-1446 kreeg hij de opdracht om de kapel van de schepenen van de keure in het Gentse stadhuis te voorzien van schilderijen. In 1448-1449 werd hij opnieuw vergoed voor het stofferen van de muren met schilderijen in de kapel van gedele van het Gentse stadhuis. Hierbij was tevens een betaling voor-

zien voor het polychromeren van een Kruisbeeld dat hing in dezelfde kapel⁵¹. Gezien de kostprijs ging het hier om een omvangrijk muurschilderwerk. Daarnaast kreeg hij in die periode de opdracht om geschilderde taferelen te vervaardigen in opdracht van de Gentse magistraat en tevens om de balustrade "vanden grooten turre" te Gent te ontwerpen⁵². De schepenen kwamen in het atelier de werkzaamheden inspecteren en gaven aan de leerlingen een fooi⁵³. De Busscher⁵⁴ identificeert deze toren met het Belfort. We hebben echter verder geen identificatie in het document gevonden, die deze vereenzelviging staft. We merken hierbij op dat het Belfort in die periode vermeld werd als het "be(e)lfroijt". De vermelding de grote toren kan op een ander gebouw betrekking hebben, dat eigendom was van de stad⁵⁵. Op 7 december 1448 leende hij 3 pond groten aan Jan den Hase⁵⁶. De Busscher (o.c.) wil deze lening in verband brengen met de financiering van de toenemende opdrachten voor het kopen van materiaal.

Op 8 januari 1449 stelde Nabur Martins zich samen met Gillis Arents, Jacob Ruebins, Jacob Haesgat, Bertelemeus van der Linden, Willem Dankaert en Joos van de Walle borg voor de opname van de glasschilder Symoen Janszone in het Gentse schildersgild⁵⁷.

Op 1 oktober 1450 deed het kerkbestuur van Lede opnieuw een beroep op Nabur Martins om de wijzer van het uurwerk van de kerk te polychromeren. Twintig jaar lang werd hij verantwoordelijk gesteld voor deze uitvoering⁵⁸.

In 1451-1452 had hij reeds een groot atelier met geschoolde vakmensen. Zij stonden in voor het schilderen van het blazoen van Filips de Goede en het stadswapen voor de Keizerspoort⁵⁹. Verder beschilderde Nabur Martins twee grote schilden met het wapen van Gent.

In 1452 deden de Gentse schepenen opnieuw een beroep op hem om het traliwerk beneden in het stadhuis te beschilderen.

Ter voorbereiding van de oorlog tegen Oudenaarde in april 1452 vervaardigden Nabur Martins, Casin Van Bassevelde en Joos Carre voor de Gentse milities heraldische werken: vijf grote vaandels met voorstellingen van de patroonsheiligen der parochies en de stedewapens met de Maagd en de leeuw, 81 grote vlaggen en 12 kleine voor aan de blaasinstrumenten, drie grote vaandels beschilderd met het stedewapen voor trompetten en 1000 kleine vlagjes om het oorlogsmateriaal te tooien⁶⁰.

In dezelfde periode beschilderde hij tevens een vlag terug met het stadswapen ter verfraaiing van de Spitaalpoort⁶¹.

In 1454 overleed de schilder. Om de schulden en de uitvaart te betalen werden de juwelen van zijn weduwe Clara van den Sande verkocht⁶². Een jaar later overleed zijn vrouw en Jan van den Dyckstoet werd aangesteld als voogd van hun zoon Lieven Martins⁶³. Als meesterskind genoot hij talrijke voordelen⁶⁴.

In 1455 ontvingen de erfgenamen van Nabur Martins van de Gentse schepenen een achterstallige betaling⁶⁵.

Aan deze belangrijke schilder Nabur Martins kunnen we met zekerheid geen enkel werk meer toeschrijven. Door de falsificatie uit de vorige eeuw werd zijn naam geweerd uit de kunstgeschiedenis als onbeduidend. We hopen met deze bijdrage een eerherstel te hebben geleverd van deze voornamige Gentse kunstenaar uit het midden van de 15de eeuw.

NOTEN

1. F. Van Tyghem, Het stadhuis van Gent, Voorgeschiedenis - Bouwgeschiedenis - Veranderingen - Restauraties - Beschrijving - Stijlanalyse, in: Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten, Klasse der Schone Kunsten, Brussel 1978, dl. blz. 59.
2. Dhont-De Keyser, Gent, Antwerpen 1947, blz. 267.
3. J. Rivière, *Réflexions sur les Saint Luc peignant la Vierge flamande; de Campin à Heemskerck*, in: Jaarboek van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, 1987, blz. 59, 64.
4. L. Guicciardini, *Descrittione di Tvtti i Paesi Bassi, altriment detti Germania Inferiore. Con piu carte di Geographia del paese, e col ritratto naturale di piu terre principale*, Antwerpen 1567, blz. 97-98.
5. G. Vasari, *Le Viyte dé piu eccelenti pittori, scultori et architetti di Giuorgio Vasari publicate per cura du una Societa di amatori delle Arti belle*, Florence 1846, dl. I, blz. 163, mogelijks mag men deze kunstenaar vereenzelvigen met Hubes Martin, die meestal geïdentificeerd wordt met Martin Schongauer; cfr. E. Duverger - D. Duverger, *Jean Lemaire de Belges en de Schilderkunst. Een bijdrage*, in: Jaarboek van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, 1967, blz. 65.
6. V. Van Der Haeghen, *Mémoire sur des documents faux relatifs aux ancien peintres, sculpteurs et graveurs flamands*, 1898, blz. 147. Rivière baseert zich talrijke keren op deze falsificatie, cfr. R. van Elslande, *Lieven van Lathem, een onbekende belangrijke kunstenaar uit de 15de eeuw*, in: Scheldeveld, 1992, blz. 145.
7. E. De Busscher, *Recherches sur des peintres gantois des XIVE et XVe siècles, indices primordiaux de l'emploi de la peinture à l'huile à Gand*, Gent 1859, blz. 60.
8. A.J. Wauters, *De Vlaamsche schilders der XVe eeuw*, Gent 1886, blz. 40.
9. Kan. van den Gheyn, *La peinture murale de la Boucherie*, in: *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, 7de jg., Gent 1899, blz. 174.
10. R. van Elslande, *De Geboorte van Christus in het Groot-Vleeshuis*, in: *Ghendtsche Tydinghen*, 11de jg., blz. 99-108.
11. R. van Elslande, *Jan van der Asselt, de hofschilder van Lodewijk van Male*, in: *De Leiegouw*, 29ste jg., 1987, nr. 4, blz. 435; R. van Elslande, *De van Eyk's te Gent, Leerlingen en medewerkers (2de deel)*, in: *Ghendtsche Tydinghen*, 14de jg., 1985, blz. 41, noot 170; R. van Elslande, *Het retabel van Philips Clincke en Jan van der Bruggen voor de kerk van Mere (1485)*, in: *Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere*, 31ste jg., 1991, nr. 1, blz. 9, noot 29.
12. V. Vander Haeghen, *Enquête sur les dalles, lames de cuivre et autre monuments funéraires provenant d'ateliers de tombiers gantois XIV-XVIe siècle*, in: *Annales du Congrès*, Gent, 1914, blz. 35.
13. Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1400-1401, f. 16; Staten van Goed 1395-1396, f. 8v°; 1389-1390, f. 11.
14. Gent, Stadsarchief, Staten van Goed 1400-1401, f. 95; merkwaardig is deze akte gedateerd 18 juni 1406.

15. Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1402-1403, f. 9v°.
16. Kenlic zij allen lieden dat Naburgodonosor Maertins commen es voor scepenen vander kuere in Ghend, kende ende lijde dat hij tachter ende sculdich es Janne Schelloet als deken vander neeringen vanden scilders binnen Ghend ende svorseiden ambachts behouf, de somme van 5 lb. gr. ende eene selverinne scale, weghende een troysch maerc, gheamelgiert metten wapene vanden vors(eide) ambachte vanden scilders, te betaelne de vors(eide) somme ende scale tusschen nu ende sente Jansmisse mids zomers eerstcommende. Liete hijt, dat hij trecken sal in sammans in Chastelet te Ghend, ende daer ute niet scheeden sonder tconsent van 7 scepenen, up de boete van 1 pond pa(r). ende voort zijn borghen over hem ende al Zegher vanden Esche, Roeger de Visch ende Triestam vanden Bossche, Actum 7 septembris 1435; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1435-1436, f. 18.
17. E. Dhanens, Tussen de van Eycks en Hugo van der Goes, in: Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Schone Kunsten, jg. 45, 1984, nr. 1, blz. 47-48.
18. U. Thieme - F. Becker, Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart, Leipzig 1908-1950, dl. IV, blz. 247.
19. Kenlic dat Nabor Martins bekent H. Pietren den Beelde 36 s. gr., vanden coope van eenen rieme met zelve besleggen, te betalene te sente Marien Magdaleenen daghe eerstcommende. Versekert up hem ende up altzine, ende voort zijn boorghen Jacob de Ketelboetere ende Gheraert Alaert, Actum 12 februarij 1440; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1440-1441, f. 67.
20. F. Van Tyghem, o.c., dl. I, blz. 74, dl. II, blz. 71.
21. M. Martens, Enkele middeleeuwse muurschilderingen te Gent, II. Gegevens op basis van documenten, in: Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, n.r. dl. XL, 1986, blz. 72.
22. F. Van Tyghem, o.c., dl. II, blz. 75, 76.
23. Kenlic zij dat Gheeraerd Alaert commen es ende kende ende lijde dat hij heeft ghenomen te maken eenen cappeboirt van fijnen goude, naer den inhoudende van twee brieven, deen uuten andren ghesneden, die daer af zijn, den eenen rustende onder de kercmeesters van Audenaerde ende den andren onder den zelve Gheeraerde ende dit jeghen Gillisse vander Meere ende Janne Dancaert, kercmeesters in desen tyt... Ende waert zo dat ghebrenck ware an den zelve Gheeraerde of an den vorn(oemde) kercmeesters, so sal de gheene daert ghebrenck inne wesen sal verbueren xx s. gr. ...ende over Gheeraerde zijn borghen te wetene vander vorn somme van 2 lb. 2 s. gr. metter 2 gr. veinelen verbueren ende metters drien ponden gr. die vallen zullen te lichtmesse Daudin Danning, Clays de Corte ende Nabuer Martins, Actum 3 novembris a(nno) (14)42; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1442-1443, f. 34.
Kenlic (zij) dat Gheeraert Alaert commen es en kende ende lijde (dat) hij heeft upghedragen ende overghegheven Boudin Daning, Claise de Corte ende Nabur Martins de somme van 6 lb. 4 s.g. die hij Gillis van der Meere ende Jan Dancaert kercmeesters van Audenaerde sculdich (es) ende trechten wesen zullen van zekeren kerkwerckete wetene 3 lb. gr. te lichtmesse ende 3 lb. 2 s. gr. daerbij naer palmen sondach al eerstcommende ende dit in verghelde van sekere somme van pen. die de zelve Gheeraert hemlieden tachter es van bestaedeeden van bortachten ende anderssing over den vorn. Boudin, Claise, Nabur elke zonderlinghe de zelfde zoude ontfanen achter volghende als haerlieden proper goed zonder Gheeraert vors. enich recht an te hebbene. Actum 4 novembris (14)42; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1442-1443, f. 188.
24. Kenlic allen lieden dat Nabor Martijns, schildere commen es voor scepenen vander kuere in Ghent, kende dat hij jeghens Gillis vander Meeren ende Jan Doornaert, als kerckmeesters van sente Wouborghen tAudenaerde, ghenomen ende hemlieden belooft heeft te makene een tafle ten hooghen aultare vander vorseide kercken, van pourtraituren ende schilderien,

als naer voorwaerde ghemaect ende deen der uut den andren ghesneden, dan onder elc van partijen een rustende es, inhouden ende verclaersen, omme de somme van 14 lb. gr., ende dit te leverne ghemaect, onthier ende ste Jansmesse eerstcommende. Versekert up hem ende up al tzine, ende hier af es borghe Jacob Belloc, Actum 28 januarij 1442; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1442-1443, f. 51.

25. Kenlic zij allen lieden dat als van zullken werke als Nabuer Martins ghenomen heeft te makene jeghen de kercmeesters van Audenaerde, daer af dat den tijt overleden es, etc. Soes commen voor scepenen vander kuere de voorseide Nabuer, ende heeft beloofd ende hem verbonden up hem ende up al tzijne dat hij van heden desen daghen in 14sten daghen commen sal tAudenaerde in de kerke te wercke ende tzelve werc vuldoen ende vulmaeken ghetauwelic, alzo hij ghenomen heeft, ende dit zonder uuten zelve wercke te treckene sonder tconsent vande kercmeesters, ende waert zoe dat hij uut den zelve wercke trocke zonder tconsent, so sal hij telken alzo menich waerf als hijt dede, verbueren een pont groten, ende zo sal Gillis vander Meere, als kercmeestre, ghelove hebben, bringhende notificatie van scepenen van Audenaerde, altyds behouden ende van werden blivende den zekere die de vorseide Nabuer tanderen tijden van desen ghegheven heeft. Actum 8 julij 1443; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1443-1444, f. 154.
26. Item, de lijst buten de dueren van sulker verwen als de lijsten vanden altaer tafle staende te Haudenarde, in den coer daer men de hooftmesse vooren doet, ghestoffeert es; R. van Elslande, Het retabel van Philips Clincke en Jan van der Bruggen voor de kerk van Mere (1485), in: Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere, 31ste jg., 1991, nr. 1, blz. 6, noot 3.
27. Kenlic (zij), etc., dat Nabor Martins, in den name van joncf(v)r(ouwe) Lisbetten vander Santen zijnen wetteliken wive, commen es voor scepenen vander kuere in Ghend, kende ende lyde dat hem her Jan vander Santen pbre, als vader ende voocht gheweest ende ghestelt buuten deser stede vander vors. joncfvrouwe, mids dat de moeder ghediende verstierf, goede rekeninghe ende vul bewijs ghedaen (hadde) van hare goede, niet uute ghesondert, ende kent voort de selve joncfvrouwe zijn wijf in hare voogd die wel gheregeert wesende, hem daer af quitsceldende, etc... Actum 30 decenbris 1443. Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1443-1444, f. 82.
28. Jacop de Ketelboetere bekent Jacq. Bolloc, als deken vanden schilders, ende ter neeringhe behouf, 6 lb. gr. ende 1 scale van 1 troijsscher marc, gheamelgiert, etc., ghelijc den andren, te betaelne de gheele somme talfougste ende de scale. Versekert up hem ende up tzine, ende zijn borghe over hem ende elc over al Jan de Ketelboetere svors Jacq. broeder ende Nabuer Martins, Actum 28 januarij 1443; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1443-1444, f. 94 v°.
29. Kenlic (zij) ende dat Nabur Martins, commen es ende kende dat hij als bestaet borghe voor Pieter de Keuser ontfaen heeft van joncfrauwe Lysbetten Sereyveren ende Colaerde van Bossuut als hojr van wijlen joncfrauwen Mergriete Scrijvere, Gillis Brandine wettelic wijf was, mede borghe metten voorseide Nabor...; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1443-1444; f. 21v°.
30. Kenlic (zij) ende dat Nabur Martins commen es etc. ende bekende tachter ende sculdich zynde Gheertruide SVos de somme van 2 lb. gr. goed scult van dienste die zij den zelve Nabur ghedaen heeft te betaelne te paesschen eerstcommende. Versekert ende Actum 17 juni a(nno) (14)44; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1443-1444, f. 143.
31. Kenlic zij allen lieden dat Nabur Martins, schildere commen es voor scepenen vander kuere in Ghendt, kende ende lijde dat hij wel ende dueghdelic met zekeren voorwaarden ghenomen heeft te stofferne jeghen Ghuije de Schautheete ende den kercmeesters vander kerken van Lede, een tafle dienende ten autaeren, van zulken fautchoene als de tafele es staende te sente Pieters in de kerke voor onser Vrouwen, met 4 inghelen, zulk alsoe toebehoren zullen, al ghewrocht van fijnen gaude, ende de portraituren die de selve Nabuer werken buuten an den tafelen voors. zal wesen van zulken wercke als de voorn. Ghuije ghelieven zal, ende

de snede binnen van zulker por-traituren alzoet behoort, ende ditte omme de somme van 20 lb. gr. Voort es bespreec ende voorwaerde, waert bij alzo dat de voors(eide) Ghuije ende de voorn(oemde) kermeesters bevonden dat de voors(eide) tafle niet wel wrocht en ware, alzo voors(eide) es, ende datter min onverdient ware dan de voors(eide) somme van 20 lb. gr., dat zoude de voors(eide) Nabur den voors(eide) personen uprechten ende goet doen, ten zeggene ende goetdunkene van gheswoorne werclieden van der selver neeringhen, ende bij alzo datter ooc meer an verdient ware ende dat bevonden bij den selven weerclieden, dat samen den zelven Nabuer uprechten ende goet doen ten zeggene vanden voors(eide) Ghuije, ende dese voors(eide) voorwaerde ende tafele heeft de voors(eide) Nabuer beloofd te vulcommene ende al vul-wrocht te hebbene onthier ende Paesschen eerstcommende (= 12 april 1445) up de paine ende verbuerte van 6 lb. gr. te gane updat zij verbuert worden also men useert binnen Ghent, ende voort up de verbuerte van zijnen neeringhen, alzo datte costume es, ende dat meer es de voorn(oemde) Nabuer heeft voort beloofd ende hem verbonden de voors(eide) Ghuije ende de kermeesters voorn(oemd) noch beteren zeker te doene, updat hemlieden ghelieft, Actum 4 julij 1444; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1444-1445, f. 158.

32. N. De Pauw, Les premiers peintres et sculpteurs gantois, in: Bulletin de la Société d'histoire et d'archéologie de Gand, 7de jg., nr. 5, 1939, blz. 23; Dhont-De Keyser, o.c., blz. 267; V. Vander Haeghen, Martins Nabur, in: Biographie nationale, vol. 14, 1894-1895, blz. 913.
33. M.J. Friedländer, "The Death of the Virgin by Petrus Christus", in: The Burlington Magazine, 88ste jg., 1946, blz. 159.
34. M.W. Ainsworth - M.P.J. Martens, Petrus Christus, New-York 1994, blz. 146-148.
35. R. Massey Tovell, Flemish artists of the valois courts, Toronto 1950, blz. 32, ill. 19.
36. F. Winkler, Das werk des Hugo van der Goes, Berlijn 1964, blz. 181-186.
37. Zeer bekend zijn de voorstelling van Albrecht Bouts, o.m. in de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten te Brussel.
38. Zoals de Flémalleske voorstelling "De staande Madonna met engelen in de apsis" in de Metropolitan Museum te New-York; cfr. E. Larsen, Les Primitifs Flamands au Musée Métropolitain de New-York, Utrecht-Antwerpen 1960, blz. 112, ill. VII.
39. Zoals Jan Provoosts Madonna met kind in de verzameling Arthur Lehman te New-York; cfr. F. Winkler, Das werk der Hugo van der Goes, Berlijn 1964, ill. CXXXII.
40. Kenlic zij alleen lieden dat Nabur Martins commen es voor scepenen vander kuere in Ghent, ende kende ghenomen ende beloofd heeft te leverne Livine Sneevoet een tavereel ghemaect up de divisie vanden Jugemente, noch so goed van weercke ende pourtraituren dan tavereel es vanden Jugemente hanghende inde backershuus, in de camere, ende dit vulmaect met alsulcken weercke als daer toe dienen sal, onthier ende sente Martinsmesse eertcommende, up de verbuerte, daer hij in ghebreke ware ten selven daghe te leverne, de somme van 20 s. gr., te gane naer de wet vander poort, ende dit voor de somme van 24 s. gr., daer up de voors(eide) Nabur kende ontfaen hebbende de somme van 8 s. gr., ende tsurplus te betaelne ten daghe vander leveringhe. Actum 10 augustus 1444; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1444-1445, f. 182.
41. M. Boone, Geld en macht, De Gentse stadsfinanciën en de Bourgondische staatsvorming (1384-1453), in: Verhandelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, 15de jg., 1990, blz. 253.
42. Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1478-1479, f. 183v°.
43. De Busscher, o.c., blz. 77.
44. F. De Potter, Gent van den oudsten tijd tot heden, Geschiedkundige beschrijving der stad, dl. 7, Gent, zd., blz. 324.
45. Voor uitvoerige besprekingen van de Gentse Laatste Oordeelthematiek verwijzen we naar R. van Elslande, Het Laatste Oordeel van de Meester van Diest, met name Lieven van der

- Clite (en Augustijn de Brune), in: Meer Schoonheid, 1986, blz. 98-108; 1987, blz. 1-12, 33-44, 82-84.
46. We verwijzen hier naar het Laatste Oordeel van Raphaël van Coxie in het Museum voor Schone Kunsten te Gent; cfr. R. van Elslande, Een Verrijzenis van Raphaël Van Coxie, in: Dronghine, jb. 1990, blz. 123-124, 127.
 47. R. van Elslande, De vijftiende-eeuwse Gentse kunst in de Vier Ambachten, in: Over den Vier Ambachten, Kloosterzande 1993, blz. 1020-1024.
 48. Dit element treffen we ook aan in de miniatuurkunst, o.a. in het Laatste Oordeel geschilderd door Lieven van Lathem in het Getijdenboek voor Maria van Bourgondië, cfr. R. van Elslande, Lieven van Lathem, een onbekende belangrijke kunstenaar uit de 15de eeuw, in: Scheldeveld, jb. 1992, blz. 127-169.
 49. We denken hier aan het tijdens de beeldenstorm vernielde altaar van de Kindsheid Jezus in de Gentse St.-Michielskerk; cfr. R. van Elslande, V. De Van Eyck's te Gent: leerlingen en medewerkers (1e deel) in: Ghendtsche Tydinghen, 13de jg., 1984, nr. 6, blz. 326.
 50. R. van Elslande, Hertog Filips de Goede liet het Gentse Prinsenhof rijkelijk opsmukken (deel I voor "De slag van Gavere 1453), in: Ghendtsche Tydinghen, 1996.
 51. M. Martens, Enkele middeleeuwse muurschilderingen te Gent, II. Gegevens op basis van documenten, in: Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Nieuwe Reeks, dl. XL, 1986, blz. 60.
 52. Item, ghegheven Nabueren Martins, vander schilderien vander tafelen vanden stekenschen werken ende der traelgen, metten bewerpe die hij ghemaect heeft aenclevende den weerce vanden grooten turre XXXIJ sc. gr.; Dhont-De Keyser, o.c., blz. 266-277.
 53. Ghegheven ten huuse van Nabuer Martins scildere, ende te Stevins Minne, der stede smet, den kinderen in hoofscheeden, ten beveelne van scepenen, 16 gr.; Etienne Minne vervaardigde naar ontwerp van Nabor Martins de afsluitingen voor het Belfort te Gent; De Busscher o.c., blz. 75.
 54. E. De Busscher, Peintre mural à l'huile du XVe siècle à Gand, in: Messenger des Sciences Historiques, Gent 1859, blz. 163.
 55. We denken hier aan de stadsversterkingen, o.m. aan de Rode Toren.
 56. Kenlic zij, etc., dat Nabor Martins commen es, etc., ende bekende Janne den Hase iij lib. gr. van gheleenden ghelde, te betaelne binnen een jaer eerstcommende. Versekert up hem ende up al tzine. Actum 7 decembris 1448; Gent, Stadsarchief, Nota's kunstenaars 34.
 57. Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1448-1449, f. 89v°.
 58. Kenlic zij allen lieden dat alse van eene wijsere die Nabor Martins ghestoffeert, ghemaect ende ghelevert heeft der kerken van Lede, staende anden torre te Lede, so eijst dat de vorseide Nabuer commen es voer scepenen vander kuere ende heeft beloofd over hem ende zijn naercommers tvorseide weerc te houden staende ende warandere den termin van xx jaren lanc duerende, al wel ende deughdelic ghedaen zijnde. Ende bevonde men dat tselve weerc binnen den vornoemden termine failgierde bij faute van svorseide Nabuers handghedaede ende werke, dat hij dat der vorseide kerken van Lede uprechte ende goed doen zal ten ordonnancien van goede lieden daeran gheveerdende. Versekert up hem ende (up) al tsine. Actum primâ die octobris (MCCCC) L; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1450-1451, f. 24.
 59. Item, Nabor Martins ende zijnen ghesellen, van ons gheduchts heeren terminere te makene ende schildene up de selve poorte ende der stede wapene, ij lb., x s. gr. Item, Nabor Martins van ij groote blasoenen te schildene metter stede wapene, vanden sticke vj s. gr., comt vij s. gr.; Gent, Stadsarchief, Stadsrekeningen 1451-1452, f. 236.
 60. R. van Elslande, De van Eyck's te Gent: Leerlingen en medewerkers, in: Ghendtsche Tydinghen, 14de jg., 1985, blz. 42, noot 176.
 61. Item, Nabor Martins, van eenen vaenkine te schildene metter stede wapene, staende up de spitaal poorte tsente Baafs, viij gr., De Busscher, o.c., blz. 66.

62. (Staat van goed) toebehoorende Liefkine Martins, fs. Naburs, natuerlike zone dien hij hadde bij Clara van den Sande, de vors. weese verstorven van zinen moederlike vooch was, daer hij gheel haer af bedach welc goed Jan van de Dyestat, als vooght up bringht voor de scepene van gedele, gelijc dat hyt ten vors. sterfhuuse bevonden heeft, ten meesten proufite der... ghereeden ghelde, commende van den ghereeden goede juwelen in haven ende catergen ten vors. sterhuuse bevonden, die de voogd vercocht ende ghepennicht heeft ten meesten profite daermede van de sculden van baten die men der weezen moeder haren overledene sculdich ende tachter bleeft, die dezelve voogd ghepennicht ende ontfaen heeft, ende datte vrij boven den costen ende lasten van de sepletureres huutvaert van de weezen moeder vors. ende voorthadden sulcken sculdich als men der weese ter causen van der zelve anderssing heesschende was, die hij den vors. vooght betaelt ende upgheleyt sijn, de somme van 11 lb. gr. daeraf dat wettelic versekert heeft Gheerolf van Coudenhove 4 lb. gr. en Jan de Wilde 2 lb. gr. ende tsurplus draghende 5 lb. gr. haut al noch an her Janne Mortier, priester dat hem de vooght sal doen versekeren of overlegghen so hij eerst sal cunnen ende moghen... Actum ultima januari anno 1455 (n.s. 1456); Gent, Stadsarchief, Staten van Goed, 1455-1457, f. 158 v°.
63. Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1455-1456, f. 162; Staten van Goed 1455-1457, f. 496v°, 511v°.
64. Gent, Stadsarchief, Hs. V. Vander Haeghen, Documents Artistiques, XVe siècle, dl. 1, f. 173-173v°.
65. F. Van Tyghem, o.c., dl. II, blz. 86, 89.

Rudy VAN ELSLANDE
 Docent Antiquairsopleiding IMOV-Gent,
 CMO-St.-Niklaas, Brucemo-Brussel,
 Cemov-Aalst & Cemov-Oudenaarde

ENKELE GEGEVENS OVER DE NATIONALE MILITIE VAN 1816 EN 1820 M.B.T. DE STAD GENT

Bij een bezoek aan de Gentse rommelmarkt op een vroege zaterdagmorgen vond ik tussen - op het eerste gezicht - een hoop waardeloze papieren een samengevouwen bundeltje documenten, die wellicht aan het berekend oog van de brocanteur ontsnapten. Na aankoop - voor de prijs van pakweg 5 pintjes - vroeg ik naar de herkomst van de uitgestalde waar. Het betrof een tweetal op-ruimingen, na een sterfgeval, in Gent. De namen kon of wou hij niet mededelen.

Na inzage kon worden geconstateerd dat de bundel betrekking had op de nationale militie van 1816 en 1820 en meer bepaald in verband met het arrondissement Dendermonde.

De nationale militie van 1816

Volgens het Koninklijk Besluit van 29 oktober 1816 en de instructies van de minister van Binnenlandse Zaken van 31 oktober en de ambtelijke mededeling van 11 november, diende het arrondissement Dendermonde 378 manschappen te leveren.

Op een volgend blad werd het aantal te leveren manschappen per militiekanton bekend gemaakt. Voor de stad Gent ontbreken uiteraard deze gegevens. De daarop, logisch, volgende bladen met de al dan niet op te komen personen staken niet in de bundel.

De nationale militie van 1820

Hier ontbreekt het blad met de vermelding van het Koninklijk Besluit, de instructies en de ambtelijke mededelingen. Het blad met de opsomming van de militiekantons is bewaard gebleven, samen met de daaropvolgende bladen met de namen van de personen die in aanmerking kwamen voor deze militie (bladen genummerd van 2 tot 20, en een laatste half blad niet genummerd). De namen hebben betrekking op de toenmalige provincie Oost-Vlaanderen.

De militie van 1820 heeft (voor de zuidelijke provincies) betrekking op de Nationale Infanterie:

- 15e afdeling, bataillons 1, 2, 3 en depot
 - 16e afdeling, bataillons 1, 2, 3 en depot
 - 17e afdeling, bataillons 1, 2, 3 en depot
- en op de Veldartillerie, bataillons 2 en 4.
- Voor Gent heb ik er de namen uitgelicht.

Gebruikte afkortingen: N.I.: Nationale Infanterie

V.A.: Veldartillerie

afd.: afdeling

bat.: bataillon

(1): moet opkomen

(2): moet niet opkomen.

NAAM	LICHTING	EENHEID	BEMERKING
Bouwens Pieter	1817	N.I. afd. 15 bat. 1	(1)
Bouwens Adriaen	1817	N.I. afd. 15 depot	(2)
Van Cuyck Hendrik	1819	idem	(1)
Moya Francies-Felix	1816	N.I. afd. 16 bat. 1	(1)
Van der Straeten Jan	1816	idem	(1)
Van Hoorde Judocus-Jan	1816	idem	(1)
Silbo Judocus-Jan	1816	idem	(1)
Coppens Joseph	1816	idem	(1)
Van Ruynbeke Judocus- Leonardus	1816	idem	(1)

Delisse Nicolaes	1817	idem	(1)
Dupon Alexander-Jan	1817	idem	(1)
De Vettere Francies-Jan	1816	idem	(1)
Smeestere Willem	1816	idem	(1)
Van den Broek	1817	idem	(1)
Poelman Pieter	1817	idem	(1)
Allyn Karel	1816	idem	(1)
Colbrant Livinus	1816	idem	(1)
Verstraeten Andries-Marin	1816	idem	(1)
Govaert Jan-Denis	1816	idem	(1)
Bourry Francies	1816	idem	(1)
Cartier Karel-Joseph	1816	idem	(1)
Verstryten Pieter-Jan	1816	idem	(1)
Crispyn Jan-Baptiste	1816	idem	(1)
Lammens Dominicus	1816	idem	(1)
Bernaert Jacobus-Jan	1816	idem	(1)
Verbeeke Pieter	1816	idem	(1)
De Koninck Livinus-Pieter	1816	idem	(1)
Hallyn Livinus	1816	idem	(1)
Van Haute Jan-Baptiste	1816	idem	(1)
Steenbrugge Laureyns-Constatin	1817	idem	(1)
Thiry Jan	1817	idem	(1)
Van der Steene Antonius-Jan	1817	idem	(1)
Gekeere Francies	1817	idem	(1)
De Raeve Antonius	1817	idem	(1)
De Corte Pieter-Jan	1817	idem	(1)
La Roy Pieter-Jan	1817	idem	(1)
Verhulst Pieter	1816	idem	(1)
Popyn Judocus	1816	idem	(1)
De Rudder Jan	1816	idem	(1)
De Coninck Ferdinandus	1816	idem	(1)
Tuytens Joseph-Karel	1816	idem	(1)
Van de Velde Dominicus	1816	idem	(1)
Timmerman Pieter	1816	idem	(1)
Signaey Christiaen	1816	idem	(1)
Steyaert Karel-Joseph	1816	idem	(1)
De Schuiter Jan-Emanuel	1816	idem	(1)
Bollet Christiaen	1816	idem	(1)
De Meyer Willem-Jan	1816	idem	(1)
Plaetsier Pieter-Jan	1816	idem	(1)
De Paepe Jan-Baptiste	1816	idem	(1)
De Schryver Jan-Baptiste	1816	idem	(1)
Van Cauwenberghe Joseph	1816	idem	(1)

Van Hauten Hendrik	1816	idem	(1)
Pofyn Michiel-Joseph	1816	idem	(1)
Bleyenbergh Jan-Jacobus	1816	idem	(1)
Philips Jan-Pieter	1816	idem	(1)
Van Haugem Jan-Baptiste	1817	idem	(1)
Peryn Livinus	1817	idem	(1)
Elsens Jan-Maximiliaen	1816	N.I. afd. 16 bat. 2	(1)
De Vogelaere Geeraerd	1816	idem	(1)
Raes Francies-Lodewyk	1816	idem	(1)
De Coster Jan	1816	idem	(1)
Franck Jan	1816	idem	(1)
Callebaut Jan-Baptiste	1816	idem	(1)
Bergmans Jan	1816	idem	(1)
Verberkmoes Karel-Lodewyk	1816	idem	(1)
Francet Lodewyk	1817	idem	(1)
Van Labbeke Willem-Brutus	1817	idem	(1)
D'Hondt Francies	1817	idem	(1)
Belzar Lodewyk-Brutus	1817	idem	(1)
Colpaert Engel	1817	idem	(1)
Spanoghe Jacobus	1817	idem	(1)
Vincke Jan-Baptiste	1816	idem	(1)
De la Derrière Jacobus	1816	idem	(1)
Ducelier Robertus	1816	idem	(1)
De Sot Jacobus-Francies	1816	idem	(1)
Van Durme Lodewyk-Jacobus	1816	idem	(1)
Van Cauter Pieter	1816	idem	(1)
Merri Joseph-Jan	1816	idem	(1)
Philips Pieter-Jacobus	1816	idem	(1)
Bosman Pieter-Jan	1816	idem	(1)
Montréal Pieter-Livinus	1816	idem	(1)
Van den Steendam Joseph	1816	idem	(1)
Torcan Jan-Karel	1816	idem	(1)
Jousse Joseph-Casimirus	1817	idem	(1)
Eekhaut Jan-Joseph	1817	idem	(1)
Malfait Pieter-Antonius	1818	idem	(2)
De Bondt Pieter-Jan	1818	idem	(2)
Warry Pieter-Jan	1818	idem	(2)
Van Braeckel Pieter	1818	idem	(2)
De Waele Jan	1816	idem	(1)
De Merdt Pieter	1816	idem	(1)
Vermeulen Eduardus	1816	idem	(1)
Lasseel Lodewyk-Martinus	1816	idem	(1)
Minne Judocus-Livinus	1816	idem	(1)

Kemel Jan-Francies	1817	idem	(1)
Henderickx Jacobus-Joseph	1816	idem	(1)
Olivier Francies-Pieter	1816	idem	(1)
Lampens Jan-Baptiste	1816	idem	(1)
De Raeve Jacobus-Joseph	1816	idem	(1)
Vlerick Benedictus	1816	idem	(1)
Bastien Pieter	1816	idem	(1)
Bruyneel Jan-Baptiste	1816	idem	(1)
Coppejans Livinus-Francies	1816	idem	(1)
Vercamp Leonard-Francies	1816	idem	(1)
Van Hautem Jan-Francies	1816	idem	(1)
Masquilin Jan-Baptiste	1817	idem	(1)
Bruggeman Jan	1816	idem	(1)
Henry Ferdinand-Lodewyk	1817	idem	(1)
Uitersprot Judocus	1817	idem	(1)
Platerre Andries-Livinus	1816	N.I. afd. 16 bat. 3	(1)
Mercé Emanuel	1817	idem	(1)
Parys Dominicus-Bernardus	1817	idem	(1)
Wever Jan	1817	idem	(1)
Waegaenere Livinus	1817	idem	(1)
Wessaert Bernardus-Leonardus	1817	idem	(1)
De Stobbelaere Philippus-Karel	1819	idem	(1)
Cats Pieter	1816	idem	(1)
Bartilde Jan	1817	idem	(1)
Cnudde Lodewyk	1818	idem	(2)
Heyze Bernardus	1818	idem	(2)
Roelands Joseph	1818	idem	(2)
Roeland Jacobus-Jan	1817	idem	(1)
Raepe Philippus-Emanuel	1818	idem	(2)
Malfait Gillis-Pieter	1816	idem	(1)
Bombeke Jan-Hendrik	1817	idem	(1)
Beekman Jan-Baptiste	1817	idem	(1)
De Smet Mathys-Joseph	1817	idem	(1)
Minnaert Pieter-Jacobus	1817	idem	(1)
Wyngaert Jan-Baptiste	1816	N.I. afd. 16 depot	(1)
Bernaerd Pieter-Jacobus	1816	idem	(1)
Vermeyer Ferdinandus	1817	idem	(1)
Morel Judocus	1817	idem	(1)
Van Hoorebeke J.-Francies	1817	idem	(1)
De Smet Constantinus	1817	idem	(1)
Laforce J.-Francies	1817	idem	(1)
De Mey Martinus-Emanuel	1817	idem	(1)
De l'Epée Judocus	1817	idem	(1)

Hye Jan-Baptiste	1817	idem	(1)
Van den Borne Jan-Francies	1817	idem	(1)
Van Outrive Jacobus	1817	idem	(1)
Serraes Pieter-Francies	1817	idem	(1)
De Bree Lodewyk	1817	idem	(1)
Gillis Eugenius	1817	idem	(1)
Van Aerde Ferdinandus	1817	idem	(1)
Verbeke Jacobus-Jan	1817	idem	(1)
De Boevere Joseph-Antoine	1817	idem	(1)
De Smet Jan-Judocus	1817	idem	(1)
Van den Hende	1817	idem	(1)
Karl Jan-Baptiste	1817	idem	(1)
Bonte Jan-Francies	1817	idem	(1)
Dhooge Jan-Marie	1817	idem	(1)
De Rycke Rochus	1817	idem	(1)
Van Maele Alex-Karel	1817	idem	(1)
Van Hoorde Bernardus-Livinus	1817	idem	(1)
Neckebroek Hieronymus-Pieter	1817	idem	(1)
Franck C.-Willem	1817	idem	(1)
Beyls Jan	1817	idem	(1)
De Vogelaerre J.-Karel	1817	idem	(1)
De Langhe Francies	1817	idem	(1)
Cherfond Karel	1817	idem	(1)
De Meester Francies	1817	idem	(1)
Boelaert Antonius	1817	idem	(1)
Colpaert Pieter-Jan	1816	idem	(1)
Martens Jan-Antonius	1816	idem	(1)
Belle Pieter-Francies	1817	idem	(1)
De Coninck J.-B.	1817	idem	(1)
De Somere Livinus-Jan	1817	idem	(1)
Cnudde Pieter-Francies	1817	idem	(1)
De Keyser Gillis-Jan	1817	idem	(1)
Vernack Jan-Baptiste	1817	idem	(1)
Walraeve Adrianus-Antonius	1817	idem	(1)
De Meyer Pieter-Andries	1817	idem	(1)
De Vreese Francies	1817	idem	(1)
Fonteyne Bernardus-Jan	1817	idem	(1)
De Visscher Jan	1817	idem	(1)
De Groen Jan	1817	idem	(1)
Gassée Pieter	1817	idem	(1)
Wyckaert Pieter-Jan	1817	idem	(1)
Loppens Willem	1817	idem	(1)
Eggermont Pieter	1817	idem	(1)

Van den Berghe Jacobus	1817	idem	(1)
De Snerck Jan-Baptiste	1817	idem	(1)
Semortier Leonardus	1817	idem	(1)
Frix Pieter-Joseph	1818	idem	(2)
Doublez Antonius-Joseph	1818	idem	(2)
Van den Eecke Karel	1818	idem	(2)
Dumont Pieter-Jan	1818	N.I. afd. 17 bat. 1	(1)
Combien Jan-Francies	1818	idem	(1)
Viette Jan-Baptiste	1818	idem	(1)
Westendorp Gysbert	1818	idem	(1)
Callens Pieter-Jan	1818	idem	(1)
Van Lemberge Pieter-Judocus	1818	idem	(1)
De Syn Pieter-Judocus	1818	idem	(2)
Nossens Leo	1818	idem	(1)
De Lorge P.U.A.	1818	idem	(1)
Van Steenberge P.-F.	1818	idem	(1)
Soudan Livinus-J.	1818	idem	(2)
Van Loo Jan-Baptiste	1818	idem	(1)
Krul Victor-N.	1818	idem	(2)
Van Geen Francies-M.	1818	idem	(2)
Agon Livinus	1818	idem	(1)
Laboureux Brutus	1818	idem	(2)
Vercauteren Joseph-Jan	1819	idem	(1)
Mascreel Judocus	1819	idem	(1)
De Lathouwer Eduardus	1819	idem	(1)
Berloo Joris	1819	idem	(1)
Pattin Jacobus	1818	idem	(2)
Alonsius P.-J.	1818	idem	(2)
De Rie Paulus-Jan	1818	idem	(1)
Schiettaert Karel	1819	idem	(1)
De Vogelaere G.-J.	1819	idem	(1)
Callardin Livinus-Francies	1818	idem	(1)
Piette Jacobus	1818	idem	(1)
Mussche Karel-Livinus	1818	idem	(1)
Mayaert Livinus	1816	idem	(2)
Temmerman P.-F.	1818	idem	(1)
Van Huffel A.-F.	1818	idem	(1)
Van den Bogaert M.-L.	1818	idem	(1)
Van Coppenolle B.-J.	1818	idem	(1)
Casterickx J.-L.-J.	1818	idem	(1)
Van Lauwe Francies	1818	idem	(2)
Duhot Francies-Jacobus	1818	idem	(1)
De Meyer Bernardus	1818	idem	(1)

Coppejans Karel-Jan	1818	idem	(1)
Sanders Jan-Baptiste	1818	idem	(1)
Maes Joseph	1818	idem	(1)
Sinjoor Jan	1818	idem	(1)
Veeterean Joseph-Karel	1819	idem	(1)
Van Damme Bruno	1819	idem	(1)
Neerincks Willem	1819	idem	(1)
Hareboom Pieter	1818	idem	(1)
Jaex Francies-Jan	1818	idem	(1)
De Backer Francies	1818	idem	(1)
Stroobant Lodewyk	1818	idem	(1)
Van Houten Lodewyk	1818	idem	(1)
Peeters Jan-M.	1818	idem	(1)
Brandt Francies-Joseph	1818	idem	(1)
Nayvaert Karel	1818	idem	(1)
Van Damme Willem	1818	idem	(1)
Mast Karel-Lodewyk	1818	idem	(1)
De Kok Pieter	1819	idem	(2)
Persy Willem	1819	idem	(2)
Beyst Jan-Francies	1819	idem	(2)
Leyst Dominicus	1819	idem	(2)
D'Hondt Willem	1818	idem	(1)
Van de Bil Jan	1818	idem	(1)
Jacobs Pieter-L.	1818	idem	(1)
Eggermont Karel-Lodewyk	1818	idem	(1)
Schout Pieter-Livinus	1819	idem	(1)
De Somer Jacobus-Fr.	1818	idem	(2)
De Prooster Leo	1818	idem	(1)
Boterman Jan-Fr.	1818	idem	(1)
Minne Cornelis-Jan	1818	idem	(2)
Vercuissen Lucas-J.	1818	idem	(1)
Mortier Augustinus-Jan	1818	idem	(2)
Mathys Egidius-Jacobus	1818	idem	(1)
De Masure Pieter	1819	idem	(2)
Pius Martinus	1819	idem	(1)
Van den Bosch Pieter-Fr.	1819	idem	(1)
Seirlinck Jan-Francies	1816	idem	(1)
Steenbrugge Albertus	1816	idem	(2)
De Geyter Pieter	1819	idem	(1)
Van Beveren Joseph	1818	idem	(1)
Caelier Pieter-Jan	1818	idem	(1)
Van der Linde Jan-Baptiste	1818	idem	(1)
Dessaux Antonius-Karel	1818	idem	(1)

Adriaenssens Leopoldus	1818	idem	(1)
Wallop Jan-Baptiste	1818	idem	(1)
Paupin Arnoldus	1818	idem	(1)
Cnudde Francies	1818	idem	(1)
De Bruyne Pauwel	1818	idem	(1)
Buyse Pieter-Francies	1818	idem	(2)
Hofman Pieter	1818	idem	(1)
Mentor Job	1818	idem	(1)
Errens Cornelis-Antonius	1818	idem	(1)
Pletsier Albertus-Jan	1818	idem	(2)
Wierook Julianus-Jan	1818	idem	(2)
Peeters Lodewyk	1816	idem	(1)
Boterdaele P.-J.	1819	idem	(1)
Flaming Jan-J.	1819	idem	(2)
Pappens Laurentius	1818	idem	(2)
De Siron Lodewyk	1818	idem	(1)
De Neef J.	1819	N.I. afd. 17 bat. 2	(2)
Schellinck F.	1819	idem	(1)
Minne C.-F.-J.	1819	idem	(1)
Meirkeirel L.-J.	1819	idem	(1)
Rogge P.-J.	1819	idem	(1)
Hendriks J.	1819	idem	(1)
Coppejans A.	1818	idem	(1)
De Backer J.	1819	idem	(1)
Haesaert P.	1819	idem	(1)
Coppejans L.	1818	idem	(2)
Foret L.-F.	1819	idem	(1)
Bauters J.-B.	1819	idem	(1)
Haek J.	1819	idem	(1)
Matthys C.-L.	1819	idem	(1)
Van Hauweghem J.-C.	1819	idem	(1)
Camus J.-M.	1819	idem	(1)
Leys M.-J.	1819	idem	(1)
Minnaert J.-B.	1819	idem	(1)
Huigens P.-J.	1818	idem	(2)
Van Wassenhove	1816	N.I. afd. 17 bat. 3	(1)
André Joseph	1819	idem	(1)
De Buck A.-H.	1819	idem	(1)
Malfait F.-Joseph	1819	idem	(1)
Delmotte P.-J.	1819	idem	(1)
Maenens Pieter	1819	idem	(1)
De Valkenaere Bernardus	1819	idem	(2)
Van Huffel F.-L.	1819	idem	(1)

Claes F.-Joseph	1819	idem	(1)
Teerlinck F.-J.	1819	idem	(1)
Claes Francies-Joseph	1819	idem	(1)
Van Daelen Pieter-Hendrik	1819	idem	(1)
Neckebroeck Augustinus	1819	idem	(2)
Van Copenolle Karel	1819	idem	(1)
Van Geert F.-J.	1819	idem	(1)
Verstraeten Jean-L.	1819	idem	(1)
De Koning J.-Jacobus	1817	idem	(1)
Duytschaver Joseph	1817	idem	(1)
Thienpont Jan-Baptiste	1818	idem	(2)
Wilt Joseph	1817	idem	(1)
De Bock F.-Jan	1817	idem	(2)
De Ridder D.-J.	1819	idem	(1)
Van Bellegem B.	1819	idem	(2)
Mestdagh Joseph-Leopoldus	1819	idem	(1)
Harry Pieter-F.	1819	idem	(1)
Bouzin Désiré	1817	N.I. afd. 17 depot	(1)
Schelstraete J.	1818	idem	(1)
Ghys Gerardus	1818	idem	(1)
Met de Penningen Jan-Baptiste	1817	idem	(2)
Schoup L.	1818	idem	(1)
Campens Augustinus-Fr.	1818	idem	(1)
Schatteman Felix	1818	idem	(2)
Hoeters Jan-Baptiste	1818	idem	(2)
Schepens Jan-Fr.	1818	idem	(1)
Libreke P.-Fr.	1818	idem	(2)
D'Hondt Lodewyk	1818	idem	(2)
De Zuncker Al.-And.	1819	idem	(1)
Fretin Joseph	1819	idem	(1)
Van Eeckhaute P.-J.	1819	idem	(1)
De Noël Judocus-Jan	1820	idem	(1)
Fierens Fr.	1816	idem	(1)
De Glasse Victor	1819	idem	(1)
Malbrant Jan-Baptiste	1819	idem	(1)
Verstraeten Martinus	1816	idem	(1)
De Clair Egidius	1819	idem	(1)
Trouvé Jacobus-Livinus	1818	V.A. bat. 2	(1)
De Wolf Pieter	1816	V.A. bat. 4	(1)
Buyle Jacobus	1817	idem	(1)
Herfland Emanuel	1817	idem	(1)
Blankaert Jan	1817	idem	(1)

In totaal komen er 352 Gentenaren op de lijst van de nationale militie van 1820 voor, daarvan dienen er 304 op te komen en 48 niet:

N.I. afd. 15 bat. 1 : 1 wel

depot: 1 wel 1 niet

N.I. afd. 16 bat. 1 : 55 wel

bat. 2: 48 wel 4 niet

bat. 3: 15 wel 4 niet

depot: 55 wel 3 niet

N.I. afd. 17 bat. 1 : 73 wel 23 niet

bat. 2: 16 wel 3 niet

bat. 3: 20 wel 5 niet

depot: 15 wel 5 niet

V.A. bat. 2: 1 wel

bat. 4: 4 wel

NOOT

De familienamen werden genoteerd zoals ze op de bladen voorkomen.

Erik L. SCHEPENS

TER HERINNERING

Zoals reeds medegedeeld (G.T. Nr. 6 - p. 336) kunnen sedert 1 januari van dit jaar oude jaargangen van "Ghendtsche Tydinghen" aan verminderde prijs bekomen worden en dit ter gelegenheid van ons 25-jarig bestaan.

Prijs per jaargang (6 nummers) (vanaf 1981): 250 fr.

Prijs per los nummer (indien het nummer apart voorradig is): 45 fr.

Wenst u de (hoge) portkosten uit te sparen, dan kunt u de gewenste jaargangen en/of nummers zelf komen afhalen in het Documentatiecentrum in het Groot-Begijnhof te Sint-Amandsberg tussen 10 en 12 uur, elke zondag (behalve in juli en augustus en op wettelijke feestdagen).

Bij bestelling via onze postrekening dienen volgende portkosten bijgerekend te worden (enkel binnenland):

1 nummer: 50 fr.

2 tot 3 nummers: 58 fr.

4 tot 6 nummers: 70 fr.

Verder per jaargang: 70 fr.

En vergeet het niet, deze aanbieding loopt maar tot 31 december 1996. Wie het eerst komt, eerst maalt en op is op.

GENSCHEN WOORDE EN UITDRUKKIJNGE

Deel XXX

kaak, kaak,
nen twiedekker!

Gentse woorden & Uitdrukkingen

*Bijien geschart...
en oetiekend deur*

Eddy Levis & Gill. Van Geert

Beter nen huuren-
droager of ne ga-
zettendroager: ge
moe zuu luie nie
roepe

Een variant hierop
is: "Beter nen huu-
rendroager of ne ga-
zettendroager: ge
moet U zuuveele nie
stuipe" of nog: "Ge
keun beter uures
droagen of twie ie-
mers woater: 't es
zuu zwoar nie."

"Iemand een uure
zette of zwiere" is
iemand horens doen
dragen. Een bedro-
gen echtgenoot is
"nen gewilligen uu-
rendrager". "Hij hé
een porte-bagage
vandoen veur zijn
uures op te legge" is
dan nog erger. De
hier uitgebeelde uit-
drukking is een re-

pliek op het verwijt hoorndrager te zijn: het is beter een hoorndrager te zijn dan een krantenverkoper: je hoeft er zo luid niet bij te roepen.

Nog synoniemen zijn: "Es dat een huurnbeeste; hij es in 't gilde van d'huurnbeeste". De uitdrukking is internationaal sinds ze reeds in de tweede eeuw na onze tijdrekening in het Grieks voorkwam (Artemidorus). "Iemand horens opzetten" betekent: aan de man ontrouw zijn. Ook de faunen, Dyonisos en Pan droegen hoorntjes en hielden er op zijn zachtst gezegd een nogal losse levenswandel op na. Door de Romaanse talen heen schijnt de uitdrukking de Germaanse te zijn binnengedrongen. De oorsprong van het gezegde is tot hiertoe nog steeds onbekend. In het Frans is het woord "cocu" duidelijker van oor-

sprong. Het is een oude vorm van het woord "coucou" (koekoek), een vogel die zijn eieren in een ander nest gaat leggen. Zelfs in het Nederlands kennen we zo'n gezegde: "Als de koekoek roept, dat wil zeggen: mans, past op Uw wijven!"

Voor overspel bestaat ook nog de uitdrukking: "Hij hee zijn kîsken in nen andere lantirre gestoken" en "De kopere mutse droage".

"Pol ofte bijslaeper" (Criminele processen 1726)

"Roep ne kier huu-uu-re

Ge zult hem huu-uu-re

En die gien huures hee

En goa mee ons nie mee!

("Uit den Gentschen Volksmond", Deel I, p. 8, nr. 12bis)

Ik ben un woaterzonneke

Syn: " 't Es van 'k wille en 'k keune nie": een bleke zon bij regenachtig weer.

De zonne es noar 't kamp

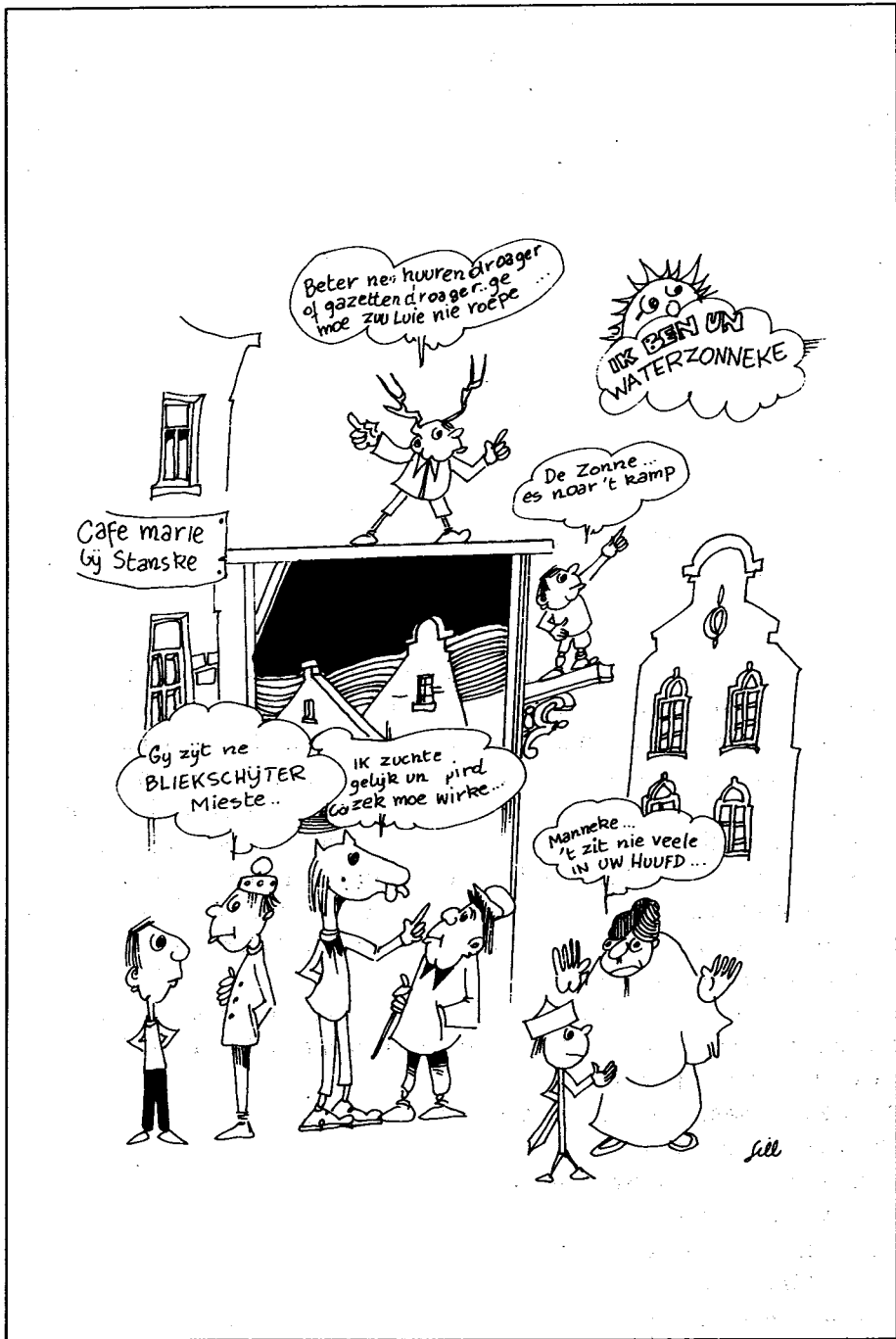
Syn.: " 't Es overtrokke, 't es oardig were, 't ès moar een halve panne mee 't weere, droef were, droevig were, onnuuzel were, pover were, somber were, twijfelachtig were, woaterachtig were, 't weer es half en half, 't hee goeste van verandere, 't were 'n es in stoat van beroad, es gêwe veranderd, 't es ommegekeerd, 't were 'n es ommegeslege, 't were 'n es nie te betrêwe, 't es tussche de twieë, 't es onzeker, 't sloat omme, 't were kiert, 't overtrekt, 't ligt te droaie, 't springt op krukke, 't zegt niet vele, 't ziet er blik uit, 't were zoekt, 't ziet er wiek uit, 't zal goe were worden aos de kwoaje wijven kaffee gedronken hên, 't es were were van achter de boterkuipe, 't goa mank, 't es een were om gene stoat op te moake.": De zon is weg, 't is betrokken weer.

Ge zij nen blikschijter, Mieste

Mieste: mannennaam < Michel of Maurice. "Nen blikschijter": syn.: "nen blicke, een bleekwatermuile, nen blikzak, nen têreschijter" (têre = teer, pek): wordt gezegd van kinderen die er bleek uitzien: "Al heur kinders zijn blikschijters, ze bleuze gelijk een roape!" Na een zware uitgangsbbeurt had men "een weeze gelijk nen afgelekten boaterham (-gelijk nen hietekoeke)" of zei men: "Zijn weeze vraagt een eitse." Van iemand die plots bleek wordt zegt men: "Hij krijgt d'hietekoekevlamme".

Ik zuchte gelijk un pird oazek moe wirke

Syn.: "Hij es liever lui of moe; lui zwiet es rap verdiend; duuvels zwiet es rap verdiend; 'k zwiete gelijk un pird oazek moe wirke; hij es te lui dat hij uit zijn uuge ziet.": niet graag werken.

Plaat 36

Manneke, t'zit nie veele in uw huufd

Syn.: "Een huufd (ne kop) zonder hesses, een domuure, een klokhuufd van ne jongene, ne lomperik, een appelhuufd, nen D.O.M.-slim, een dompelpîrre, een dwoashuufd, nen dwoaze, nen dwoazerik, nen dwoazekluut, nen dommekluut, nen ezel, nen ezelskop, een poasei, een kalf, een kalfshijt, een kalveke, ne mozes, ne kei, ne kêzekop, een kieken, ne kilo, een kinderbolle, ne kinderlap, 't es nen tsappe, nen tsapzolder, een soepkieken, nen tsapoart, nen avekoat van Schoarbeek, nen avekoat mee ezelsuures, hij sloapt in nen hoed, 't es moar nen halve gebakkene, hij raisoneert gelijk een pîrd, hij es zuu stom of 't pîrd van Christus (Ons Hiere) en 't was nen ezel, 't es uuk moar ne Laplander, ne kloefkapper, nen domper, nen blusscher, een kindervoiture, een kontenhuufd, een kinderkonte, een kinderol, ne kluut, hij hee gien vel over zijnen buik, 't es ne lobbe, ne lokkenbijt (: die nog met een "tuute" of fopspeen rondloopt), ne lokantoin, ne wiskesvlieger (: een kinderhoofd dat nog met "wiskes" of fijne twijgjes papieren vliegers maakt en oplaat), ne kwiestenbiebel, ne lappekaker, ne kwiestenbieber. 't Es nen eero (: een dommerik)". Waarschijnlijk is dit laatste een verbastering van het Frans "héro" of held, maar dan spottend bedoeld.

"Ne kluut van Axel (of van Deinze), den diene ès uuk van Lokeren, ne kluutzak, nen uitgewoaide lantirre, een lapschuure, een onnuuzel verstand, ons Hiere z'n uil, een ezelsuure, ne petoater, ne potuil, een sijssenuufd, een simpelhuufd, ne slimbroek, ne stomkop, ne steinezal, ne stoffel, een stomme bieste, ne stommen hond, ne stomme kluut, ne stommerik, nen tsappe, nen nuchteren tsoos, nen tsoosdek, nen uil, nen uil op ne kluit, nen uilekluit, nen uithoalder, ne wiewoai, ne wietlewoai, ne zebedeus of een ziephuufd, der steekt gien once (: ons) verstand in diene kleine, hij ès zuu dom of 't haat (: hout) van de galg, hij ès zuu dom of een kieke, ge keund'hem uuk wijsmoake dan de kiekies heuj (: hooi) eete, 't ès moar een halve panne, nen dwoaze petoater.": toepasselijk op domme mannen of jongens.

GUSTAAF: "Ne man, èwd genoeg om twiè kièren e gruuuvaode te zijn, te lièlek om 't helpe dondere, te stom om veur den duvel te danse!"

(Oe èwer oe zotter, p. 23)

FIELEKE: "Tsappe! Voelde nie dat ij ons wil wig èn?"

(Oe èwer oe zotter, p. 19)

JAN: "*Allo! Gij vertelt weere proat die aaneen niet en hangt*"

("Azuu ne klont", p. 38)

"Ik ben Mauriceke

'k Hè der van mijn leeve

nog moar drij kier in mijn broek gekakt

Ik ben een Cieske

Ja de slimheid en 't verstand

*die hangen an mijn gat geplakt
't Es doar meede da mijn mama en mijn papa
van mij nie moeten hèn
omda'k van veure nie gelijk van achter ben."*

(Uit den Gentschen Volksmond, deel IV, p. 23, nr. 213)

Op domme vrouwen: "een seute, een seuze, een tsanne, een tsanne-mie, een tsanne-moeje, een annekenuit, een annemie, een dwoazekonte, een giete, een gèsgiete, een kalle, een kallemoeie, een kallepoepe, een kontenhuufd, een ijlhuufd, een stomme konte, een goele" of "een goele van een wijf". "Goele" < Oud Fr. "goule" < Lat. "gula": mond, muil.

"Men ziet dat ons moeder maar een goele was."

(1856 - Geuzen-Winkel)

Wie nu nog niet door heeft dat het hier om domoren gaat is zelf "een seute".

Ook: "een dwoaze (onnuuzele) Triene"

Trien, Trien

Vuile Trien

'k Heb van den nacht

Uw gat gezien!

(spotrijm)

" 't es uuk zijn schuld nie dan de puije giene stirt en hèn. Cies es nen broave joengene moar hij zoe ter nog kwoa moete bij zijn."

GENTSE MEMORIEDAGEN: 23-24 FEBRUARI

23 februari 1591:

Laurent Van den Haute maakt al zijn roerend en onroerend goed over aan het Wenemaersgodshuis op het Sint-Veerleplein in ruil voor levenslang onderhoud in het godshuis. Hij stierf er op 24 december 1604 en werd, zijn wens indachtig, in de kapel van het godshuis begraven. Elke maandag, woensdag en vrijdag werd, ook volgens zijn wens, voortaan een mis ter zijner nagedachtenis opgedragen en als jaargetijde werd voortaan op zijn sterfdag een sermoen gehouden en een pint "pitantiewijn" aan 24 armen uitgedeeld. (Het was vroeger gebruikelijk dat weldaden eigenlijk betalingen waren voor het eigen zieleheil. Een schenking doen zonder er zelf belang bij te hebben was toentertijd gewoon ondenkbaar.)

23 februari 1744:

In opdracht van Hare Majesteit keizerin Maria-Theresia richt hertog de Silva

Taronca een bedankingsbrief aan de Staten van Vlaanderen voor het prachtig kanten kleed dat zij aan de jonge vorstin hebben geschonken en laat hen tevens weten dat Maria-Theresia zich met het kleed heeft laten portretteren en dat het schilderij bestemd is voor het Gentse stadhuis. (Door haar handig optreden wist de keizerin een einde te stellen aan de economische en militaire afhankelijkheid van Engeland en Holland zoals die door het Barrièretraktaat geregeld was. Vanaf 1756 opteerde zij voor een vriendschapspolitiek met Frankrijk. Dit bezorgde haar een tegengewicht tegen de opdringerige hegemonie van Holland en Engeland. Deze nieuwe koers, "renversement des alliances" genoemd, kwam wellicht meer aan de Zuidelijke Nederlanden ten goede dan aan de Habsburgse dynastie.)

23 februari 1810:

In een verslag, aan de prefect van het Scheldepartement, komt Norbert Cornelissen op tegen de onmenselijke behandeling van zieken die in een open draagstoel naar het hospitaal worden gebracht. De twee stoel dragers houden soms (ook in volle winter) halt om te bedelen of een herberg te bezoeken. Intussen moet de arme zieke in regen of sneeuw buiten zitten wachten. Het gaat zelfs zo ver dat de stoel dragers bij vriesweer zowat de hele stad met de zieke rondlopen om medelijden op te wekken en aalmoezen te incasseren die tot niets anders dienen dan het stillen van hun dorst.

24 februari 1408:

Zware overstroming in het Gentse: men moet met schuiten door de wijk Overschelde varen. (Vroeger lieten de getijden zich voelen tot aan het huidige Laurentplein, de overwelfde Schelde. Langs de kant van de Gouvernementstraat overstroemde het uiteraard niet omdat de Gouvernementstraat een zeer oude dijkweg was. Aan de overkant daarentegen, in Overschelde, waren geen natuurlijke of aangelegde bodemverhevenheden aanwezig met alle gevolgen vandien.)

24 februari 1500:

Geboorte van Keizer Karel, om drie uur 's morgens zoals het Memorieboek het zegt: "In dit scepdom was gheborn te Gendt de hertogh Carel, die de hertoch Philips hadde bij vrouwe Joanne van Spaignen, den XXIII sporkele, 's morghens omtrent den dry uren, ende was kersten ghedaen te Gendt in St.Janskercke, den VII dach in maerte". Alfons Van Werveke schrijft in 1927 in zijn "Bijdragen tot de Geschiedenis en Oudheidkunde van Vlaanderen" dat de wieg van Keizer Karel nog bestaat en bij Marcus van Vaernewijck (1566) lezen we: "Hier, in het Prinsenhof, toocht men de simpel houten geschilderde wiege, daer den grooten keyser Carolus de vijfde, nog een kint zijnde, in gheleghen heeft, ende oock mede het camerken, daer hij in gheborn wiert ende eerst de

de lucht der werelt gevoelde. (40 jaar later, op zijn verjaardag in 1540, zal de keizer de leden van de stadsmagistraat voor zich laten verschijnen om hun beschuldigingen te aanhoren. Hij laat de procureur-generaal een streng requisitoir uitspreken. Een opsomming van de misdaden van de Gentenaars, tijdens de grote opstand bedreven, wordt voorgelezen uit de akte van beschuldiging. Er wordt verklaard dat ze lijf, goed en alle privileges verloren hebben wegens majesteitsschennis. Zij krijgen evenwel 10 dagen de tijd om hun verdediging voor te bereiden.)

24 februari 1526:

In het Memorieboek van Gent lezen we dat vandaag "de keysere van Overschelde" zijn intrede deed te Gent. Deze Vastenavondkeizer kwam van Rooigem en begon al dadelijk allerlei "onderdanen" met functies aan zijn hof te bekleden. De "proost vander Burchstrate" benoemde hij tot patriarch, de deken van de Oudburg werd kardinaal, de "heere vanden Langhermunte" kreeg de koningskroon op het hoofd, de "heere van den Lampaert" (een wijk in de buurt van het Prinsenhof, de Lievekaai en Sanderswal), gaf hij de "opperjagherie". Nog aan anderen uit zijn gevolg vertrouwde hij belangrijke posten toe en voor allen gaf hij "een bancket an de Graupoorte, op 't Sluusekin, dat es skeysers camere" (Willy L. Braekman schrijft in zijn "Spel en Kwel in Vroeger Tijd", Gent, 1992, dat in de meeste Vlaamse steden het aanbreken van de carnavaltijd vroeger gepaard ging met allerlei vreugdebetoon en festiviteiten allerhande. Die ludieke manifestaties werden ingericht door al dan niet permanente genootschappen en gingen uit van de wijken of buurten. Sommige daarvan kozen zich een keizer, koning, prins, heer of deken, aan wie zijn onderdanen gedurende enkele dagen grote eer bewezen.)

24 februari 1844:

Een onverbeterlijke minnaar, lezen wij in Vlaamsch België: "Men heeft te Gent een persoon aangehouden die reeds voor de zevende keer zijn lief had willen vermoorden".

24 februari 1901:

Paul Fredericq zegt in een voordracht, te Gent gehouden, het volgende: "Nooit vinden wij onze geboortestad Gent schoon genoeg. Wij zijn onverzadelijk in onze onbegrensde begeerte om hare nog verwaarloosde kunstschaten tot hun volle recht te laten komen. Zoolang er in Gent nog één enkel schoon gebouw aan verval of afbraak blootgesteld staat, moeten wij waken en zullen wij ons best doen om het te redden. Er is nog zooveel te redden!" (Paul Fredericq was een Vlaams historicus, geboren te Gent op 12.8.1850 en gestorven op 31.3.1920. Hij promoveerde in 1871 in de klassieke filologie aan de universiteit te Luik. In 1883 trad hij in dienst van de Gentse universiteit waar hij geschiedenis,

Vlaamse en Germaanse literatuur doceerde. Overtuigd Vlaamsgezind en sedert 1876 protestants liberaal heeft hij een belangrijke rol gespeeld in het culturele en politieke leven van zijn geboortestad. Hij heeft ondermeer de slooping van het Gravensteen en de ruïnes van de Sint-Baafsabdij kunnen voorkomen.)

Ronald DE BUCK

EEN GEDENKSTEEN IN HET GEWEZEN KLOOSTER VAN DEINZE

In 1477 kochten de religieuzen van het klooster van Sint Margaretha te Bethlehem uit Deinze een huis in de buurt van de Sint-Martinuskerk te Ekkergem. In 1503 kochten ze een tweede huis en vervolgens, in 1520, het achterliggend stuk grond. De gebouwen werden ingericht als refuge.

Tijdens het Gents Calvinistisch Bewind werd het klooster verwoest.

De definitieve vestiging van de kloostergemeenschap te Gent dateert van na de overgave van de stad aan de Spanjaarden in september 1584.

In 1611 werd een, inmiddels verdwenen, Gotisch kerkje gebouwd. De eerste steen, van de nu nog (gedeeltelijk ?) bestaande gebouwen, werd gelegd op 6 september 1642.

Het klooster van Deinze deed later nog dienst als krijgshospitaal en militair ziekenhuis Kwartier Goeman. Recent werd het ingericht als Politiecentrum Ekkergem.

In de gewezen kapittelzaal bevindt zich een gedenksteen die herinnert aan de eerste-steenlegging op 6 september 1642 (zie foto)

De tekst op de steen luidt:

MEMOR(IE) DAT DE(N) 6 7TEM 1642 YNT FONDAME(NT)
VAN DES(EN) MUER IS GHELEYT DE(N) EERSTEN
STEE(N) VAN DIT CLOOST(ER) TER EERE VAN(N) DE HEYL(IGHE)
MOED(ER)
GODTS MARIA EN(DE) ONS(EN) H(EILIGHE) VADER
AUGUSTIN(US) WY SYN DOE(NDE) EERST
COM(MEN) WOON(EN) IN OUST 1645 BIDT
VOOR S.R. C. NYS P.

Daarnaast bevinden er zich in het gebouw, ingemetseld in de muren: een jairsteen uit 1611 (afkomstig van het Gotisch kerkje?) en een sterk verveerd wapenschild, gedateerd: 1624.

Voor meer informatie over dit onderwerp zie: Alfons Van Werveke: Het Klooster van Deinze, sedert 1793 Krijgsgasthuis, in: G. T. 1991, nr. 6, p. 365/367.

David MAES

DAT WAS EEN TIJD!

De personen die het boek "Dat was een tijd!" van John Flanders besteld hebben, mogen dit komen afhalen met ingang van zondag 4 augustus 1996 in ons Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis, Groot Begijnhof 46 te Sint-Amandsberg, en dit *elke zondag* van 10u. tot 12u.

Niettegenstaande het Documentatiecentrum gesloten is in augustus wordt het toch *speciaal opengesteld* voor de bedeling van het boek.

Gelieve dus goed de data te noteren!

Deze die verzendingskosten betaald hebben hoeven niets te doen, hen wordt het boek bij het verschijnen direct toegezonden.

En speciaal ter attentie van de weifelaars en de vergeters bestelt ogenblikkelijk uw exemplaar want met ingang van 4 augustus 1996 kost het boek 900 BEF. 't Is maar dat U het weet. Achteraf "nie kome neut" als 't uitverkocht is, want de oplage is beperkt.

GENT ELDERS ONTMOET

De crypte van de O.-L.-Vrouw- en Sint-Laurentkerk te Eu

Op de grens van Normandië en Picardië, in de buurt van Le Treport, ligt het plaatsje Eu.

Tegenover het kasteel van Louis-Philippe bevindt zich de collegiale O.-L.-Vrouw en Sint-Laurentkerk. De kerk bezit een crypte uit de 12de eeuw waarin, naast Sint Laurent O'Toole negen leden van de familie d'Artois begraven werden.

Eén van de prachtige praalgraven is voorzien van het volgend grafschrift:

*CY GIST NOBLE ET PUISSANTE DAME MADAME HELENE DE MEULIN
FILLE DE HAULT ET PUISSANT SEIGNEUR MESSIRE JEHAN DE ME-
LEUN CHEVALIER ET DE MADAME JEHANNE D'ABBEVILLE SEIGNEUR
ET DAME D'ANTRAIING D'EPINOY VICONTE DE GAND ET CONNESTA-
BLE DE FLANDRE EN SON VIVANT FAME DE HAULT ET PUISSANT
PRINCE MONSEIGR CHARLES D'ARTOIS CONTE DE EU ET PAIR DE
FRANCE LAQUELLE TRESPASSA LE XX JUILLET L'AN DE GRACE MIL
CCCC ET LXXII PRIEZ POU S ON AME.*

Hélène de Melun was de tweede echtgenote van Charles d'Artois. Zij overleed op 20 juli 1472 en was de dochter van "Jehan de Melun", burggraaf van Gent. Meteen ook een vraag naar de lezers toe: weet er iemand iets meer over deze "Jehan de Melun"?

David MAES

BIBLIOGRAFIE

Deel XLIX van de "Handelingen" van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent is verschenen.

Dit boek van een formaat 24 x 16 cm. telt 332 bladzijden.

Als specifieke Gentse onderwerpen komen wij de volgende studies tegen:

- Het huis "de Inghel" aan de Graslei.
- De Bijloke in Noordoost-Vlaanderen, haar grondbezit en de exploitatie daarvan in de Vier Ambachten tussen 1200 en 1600.
- Confiscaties als politiek wapen in interne stedelijke conflicten. Casus: Gent 1477-1492.
- Radiografie te Gent 1896-1996.
- Vlaams Nationalisme in de Gentse regio, 1914-1945 en wel te verstaan de
- Bibliografie van de Geschiedenis van Gent 1994-1995 (met niet minder dan 270 items!)

De prijs van het boek is 850 fr.

Veel interessanter is natuurlijk zich lid te laten maken van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent door 750 fr. over te schrijven op haar rekening Nr. 000-0370680-43. U ontvangt dan dit boek gratis, ook andere eventuele publicaties zoals de "Verhandelingen" krijgen de leden gratis thuis bezorgd.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

De heer **Albert Sels** vraagt:

In de Arsenaal-zaal van het Gentse stadhuis bevinden zich een aantal glas- in loodramen. Deze stellen de wapenschilden van volgende steden voor: Temse, Nieuwpoort, Eeklo, Kortrijk, Tielt, Lokeren, Ninove, Kassel, Oudenaarde, Torhout, Ronse, St-Winoksbergen, Poperinge en Diksmuide.

Is er iemand die een verklaring heeft waarom precies de bovengenoemde steden worden voorgesteld?

Op de vraag van Mevrouw **S. Halsberghe-Coutteel** (G.T. 1996 - Nr. 1 - p. 43) ontvingen wij nog een antwoord van de heer **Jan Olsen** van de Heemkundige Vereniging "De Gonde" uit Melle dat een bevestiging is van wat wij in ons vorig nummer publiceerden.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

De V.Z.W. "DRONGHENE" (niet te verwarren met "DRONGHINE") lanceert een project, genaamd "GENTSE POORTERS", dit in het vooruitzicht van de komende herdenking van de geboorte van Keizer Karel, 500 jaar geleden.

De bedoeling is, aldus de VZW, het fiere en rebelse karakter van de Gentenaar van weleer voor het voetlicht te plaatsen door het historisch doen herleven van vooraanstaande Gentse figuren die het hebben opgenomen voor hun stad tegen elke verdrukking in en deze te laten vertolken door hedendaagse Gentenaars in historische klederdracht.

De te realiseren groep zou bestaan uit:

- A. De Gentse Vrije Poorters met vaandels en banieren.
- B. De leden van beide Schepenbanken.
- C. De Magistratuur.
- D. De Gentse Adel.
- E. De Gilden met hun diverse wapenschilden.
- F. De Humanisten en geleerden.

Voor de uitvoering en bezetting der historische figuren zou beroep worden gedaan op de Dekenijen, diverse verenigingen uit de culturele sector, de Gilden, diverse Gentse toneelverenigingen en Rederijkerskamers.

De vereniging hoop also een lichtpunt in het leven te hebben geroepen uit een donkere periode van ons verleden om met die vermaarde Gentse koppigheid en rebellie niet telken jare ons zelf te moeten vernederen, maar ook eens de andere kant van de medaille te tonen.

Al wie geïnteresseerd is in dit project of er wil aan medewerken kan contact opnemen met de heer **Wally Van de Velde** - E. Solvijnisdreef 24 te 9031 Drongen. Tel.: 282.58.92.

Van de heer **Jean Bertrand** (Kortrijk) ontvingen wij de volgende brief:
Betreft: schrijfwijze naam VAN REIJSSCHOOT.

Ik las dat er discussie is aangaande de vroegere schrijfwijze van deze familienaam.

Volgens een oud stamboom in mijn bezit, waarschijnlijk getekend omstreeks 1750, werd deze naam geschreven zoals aangeduid hierboven.

Het betreft een stamboom van de afstammelingen van Frans VAN REIJSSCHOOT (1488-1511) x PALIJNCK Elisabeth (1491-1531).

Ik moet er bijvoegen dat de opsteller ervan ook schrijft: DE MEIJ, VER-SLUIJS, enz.

De heer **Paul Mauquoy** schreef ons het volgende:

Naar aanleiding van de merkwaardige artikelenreeks over de Hoogstraat en uw verzoek in het tijdschrift Nr. 2 van 1996, laat ik U een drietal foto's geworden in verband met deze straat.

Laat mij vooreerst toe de Heer BROGET hartelijk te feliciteren met zijn uiterst gedocumenteerde bijdrage. Zijn artikelen staan altijd op bijzonder hoog niveau.

De eerste twee foto's betreffen het huis Hoogstraat 54. Deze foto's werden beiden genomen vóór 1912.

In de deuropening staat mijn grootmoeder, langs moederszijde (met haar oudste kind) Mevrouw Mathilde Marie-Louise RYCKAERT. Naast haar staat haar echtgenoot Romanus Franciscus SCHAUBROECK.

Op de tweede foto ziet men een recentere versie van hetzelfde pand.

De derde foto betreft het huis Hoogstraat nr. 2, waar mijn grootouders hun intrek namen vanaf 1912 tot 1935. Men bemerkt er ook het huis Ramen nr. 1, waar ikzelf geboren werd en waar nu een zekere Administratie huist, waar de Heer BROGET allusie op maakt.

Deze foto's werden mij ter hand gedaan door mijn moeder Irena SCHAUBROECK, echtgenote Jean-Baptiste MAUQUOY. Zij werd geboren op 1 september 1906 en herinnert zich nog goed beide huizen.

Het ware mij aangenaam, mocht U deze kleine aanvulling aan het schitterend artikel over de Hoogstraat in één van uw volgende afleveringen kunnen laten verschijnen.

GÊNSCHE PRÂOT

Ne koperâol in nen feste soldâot zaoten in de kazirre nen brief te schrijve aan hulder êwers.

- Bruno, zei de koperâol, 'k ben plat. Ge zul mij ne kîer nen tember moete lien; 'k zal hem u morgé weere geve.

- Niets van, zei Bruno. Ge moet mij al zeve tembers; 't es altijd 't zelfde, g'en hêt mij nog gîen îene weere gegeve. 't Es uit!

- 't Es goed, zei de koperâol, 'k zal 't onthêwe. 'k Zal wel mijn plan trekke zonder u; in hij schreef van onder op zijnen brief: Mijn lief brâof mamaatse, ge meug het nie kwaolijk neme, mâor in d'hâosten hêk vergete nen tember op mijnen brief te plake.